

Møte for lukkede dører, Stortinget 4. august 1909

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 4. august 1909 kl. 10.00.

Præsident: Liljedahl.

Dagsorden:

Fortsat behandling av

indstillinger fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen (indst. S. XXXXII for 1908 med tillæg og 1909, jfr. dok. nr. 1 med tillæg for 1909).

Møtet sattes for lukkede døre.

Præsidenten: Paa repræsentanternes borde er formentlig nu omdelt de igaar delvis refererte forslag, som nu findes trykte. Præsidenten skal referere dem paany. Først har man statsraad Lowzows forslag:

"Ved gjennomførelsen av den nye hærordning skal infanteriet i de 5 sydlige brigadedistrikter i det væsentlige inddeles i brigader, regimenter og bataljoner som i den kongelige proposition foreslaaet".

Saa er det hr. Høstmarks forslag:

"De to østlandske brigader og trondhjemske brigade opsættes i det væsentlige i overensstemmelse med kommanderende generals forslag.

Kristiansandske og bergenske brigade inddeles i hver 8 bataljoner, der organiseres i 2 regimenter à 3 bataljoner og 1 regiment à 2 bataljoner".

I hr. Høstmarks forslag er av formelle grunde utgaat avsnittet om tverdelingen, som i tilfælde senere vil komme under behandling.

Saa er det hr. Egede-Nissens forslag:

"Infanteriet organiseres overensstemmende med den forsterkede militærkomites indstilling for 1908 med 39 bataljoner + en bataljon av Norske jægerkorps".

Endelig er det Svendsbøes forslag som tillæg til komiteens indstilling:

"1ste, 2den og 4de brigade organiseres hver med 8 bataljoner. Jægerkorpset indgaar i 1ste brigade".

Den først indtegnede taler er komiteens formand og ordfører hr. Bratlie.

Bratlie: Jeg har endel bemerkninger at gjøre til, hvad der er uttalt av talere, som har hat ordet, efter jeg sidste gang talte. Jeg skal forsøke at indskranke mig til det mest nødvendige og ikke komme med gjentagelser av, hvad jeg har sagt før.

Jeg vil da for det første bemerke, at vestlandsrepræsentanternes gjentagne uttalelser om, at deres landsdel stilles i anden række, vil jeg nu ikke indgaa videre paa. Jeg har forklaret forrige gang, jeg hadde ordet, hvorfor jeg mener, det beror paa et feilsyn, hvad herrerne anfører derom. Jeg mener, at en kombineret

brigade paa 2 regimenter vil være aldeles likesaa selvstendig og ha akkurat samme anledning til at indlægge sig fortjeneste og hævde sin stilling under en krig som en brigade paa 3 regimenter, og det hvadenten vedkommende brigade da faar særskilte opgaver, eller den indgaar - som et selvstendig led - sammen med andre brigader i en høiere enhet, uanset om en eller flere av disse brigader muligens har 3 regimenter. Men jeg vil, som sagt, ikke indgaa videre paa dette nu.

Derimot maa jeg ofre nogle ord paa de uttalelser, som er fremkomne fra hr. Sjurson. Han henviste til organisationssakens behandling tidligere, i 1901, og la spesielt vøgt paa, at oberst Georg Stang i den proposition, han fremla for Stortinget, anbefalte, at man skulde opsatte regimenter paa 4 bataljoner istedenfor paa 3. Ja, det forholder sig rigtig. Men det forekommer mig ikke desto mindre, at det er mindre rigtig og litet retledende, vil jeg kalde det, at henvise til statsraad Stangs proposition i denne forbindelse, av den grund, at enhver, som læser statsraad Stangs proposition, maa komme til det resultat, at hans forslag var begrundet ene og alene i den omstændighet, at han ikke fandt at kunne gaa med paa, hvad kommanderende general dengang hadde foreslaaet, nemlig en sammenslaaen av linjens og landvernets opbud til et. Kommanderende general, generalløitnant L'Oranges forslag gik ut paa, at man skulde slaa linjens og landvernets opbud sammen, saaledes som det nu er anbefalet baade i propositionerne og i vor indstilling, og at man samtidig skulde opstille den regel fastsat i lov, at halvdelen av den saaledes i et større opbud organiserte hær, - som var sammensat i regimenter og kombinerede enheter omtrent nøiagtig som vi nu foreslaar, - til enhver tid skulde forbli inden riket som landvern. Der blev under behandlingen av denne sak henvist til, at dette forslag svarte akkurat til det krav, som det norske storting stillet i 1814, da det forhandlet med Carl Johans kommissærer om indgaaelse av foreningen med Sverige. Da blev netop dette kravet fra norsk side og besluttet av Stortinget, at halvdelen av den organiserte hær i et opbud paa 12 aarsklasser altid skulde være i landet som landvern. Men det blev avvist av Carl Johan. Tvungen av hans forestillinger og likefremme nægtelse av at akseptere dette vilkaar i unionsoverenskomsten maatte Stortinget dengang gjøre sin beslutning om igjen og vedta, som Carl Johan forlangte, at hele den organiserte hær, den daværende linje paa 12 - undtagelsesvis for enkelte vaabenarter 10 - aarsklasser skulde kunne brukes hvorsomhelst, altsaa ogsaa utenfor rikets grænser. Det lykkedes imidlertid Stortinget samtidig med, at denne beslutning blev vedtat, at faa tilføiet, at landvernet - hvilket opbud dengang endnu ikke var organisert - til enhver tid skulde forbli i landet. Og da saa Norge senere var kommet til saavidt økonomisk velmagt, at det kunde klare at forøke militærutgifterne, blev dette gjort paa den maate, at man efterhaanden gav ogsaa landvernet en

organisation og satte det i opøvede avdelinger, mens vi, som jeg har sagt, i 1814 absolut ingenting hadde organisert av landvernet i fredstid. Da organisationsspørsmålet var under behandling i 1901, var opsætningen av landvernet rukket noksaa langt frem; men det var dog endnu ikke blit utstyrt med overordnede kommandoer, det hadde ikke faat fuldt ut det samme befall som linjen, og det hadde i det hele tat ikke opnaadd et saa fuldstændig utstyr som denne. Det var derfor den daværende kommanderende generals mening, netop fordi landvernet dengang endnu stod noget tilbake for linjen, at det vilde være til forbedring av vort lands eget forsvar, at man fik linjen og landvernet organisert aldeles ens i ét opbud, og at man samtidig gjenoptok den bestemmelse, som Stortinget i 1814 hadde villet ha, nemlig at halvdelen av den organiserte hær i det nye utvidede opbud aldrig skulde kunne brukes utenfor rigets grænser. Det var saavel av generalkrigskommissæren som av generaladvokaten uttalt, at en saadan ordning ikke vilde være i strid med grundlovens bestemmelse om landevernet, saaledes som denne dengang lød, fordi det aldrig har været bestemt i grundloven hvad der til enhver tid skal være landvern; vi fik jo som sagt, landvernet organisert først længe efter 1814. Dengang da grundlovsbestemmelsen blev til, hadde vi altsaa intet landvern virkelig eksisterende; vi hadde endel mandskaper, som stod i rullerne, efter at være uttjent i linjen, men de var ikke indorganiserte i nogen militære avdelinger i fred. Til trods for de nævnte militærjuridiske myndigheters erklæringer fandt imidlertid departementet i 1901, i tilslutning til en uttalelse fra generalstabten, at det - alle omstændigheter tat i betragtning - under de daværende forhold ikke kunde anbefale, at man dannet et opbud av linjen og landvernet tilsammen og slog alle de 12 første aarsklasser sammen til en hær. Og efter indtagelsen av dette standpunkt blev departementet derpaa bundet i hele sin videre behandling av de forskjellige spørsmåal under organisationen. Statsraad Stang uttaler i st.prp. nr. 99 for 1900/01 efter at ha referert kommanderende generals forslag: "Det er formentlig ikke til at bestride, at dette forslag i flere retninger medfører væsentlige fordele i sammenligning med den nuværende ordning". Og saa nævner han "de mest fremtrædende" av disse fordele op - saaledes hurtigere mobiliserbarhet, mindre distrikter, lettere sammenkaldbare avdelinger osv. Derefter bemerker han, at departementet har hat under overveielse, om det muligens kunde la sig gjøre at gaa med paa dette forslag av hensyn til de fordele, det medfører; men, - siger han, - opbudsordningen stiller sig derimot som en avgjørende hindring. Saa staar der videre i statsraad Stangs proposition, paa side 6: "Da som anført departementet ikke kan gaa med paa en sammenslaaen av linien og landvernet i ét opbud, vil man til opnaaelse av gunstigere mobiliseringsforhold - istedetfor en deling av de nuværende avdelingsdistrikter - foreslaa en omregulering" av disse. Departementet

erkjender paa flere steder i propositionen nødvendigheten av, at der gjøres noget til opnaaelse av de forbedringer, som kommanderende general har foreslaaet; men da det ikke var mulig for departementet at gaa med paa den sammenslaaing av linje og landvern, som kommanderende general hadde foreslaaet, og som departementet erkjendte unægtelig vilde medføre betydelige fordele, var det i sit forslag henvist til istedet derfor at nøie sig med en omregulering av avdelingerne og deres distrikter. Denne foretok da departementet paa den maate, at det sa: Vi maa ta de centrale dele av landet, de dele, hvor bebyggelsen er tættest, og gjøre dem til særskilte bataljondistrikter, hvorved vi paa disse steder faar bataljoner, som er hurtig mobiliserbare. Saa faar vi ta fjelddistrikterne og alle de fjernereliggende egne og la dem danne andre bataljonsdistrikter for sig. De bataljoner, man der faar, vil da kræve længre mobiliseringstider. Enhver, som har set lidt paa disse ting, vil ha lagt merke til, at vore bataljonsdistrikter under den nuværende opbudsinddeling ikke alene er store, men næsten alle ogsaa meget uensartede. Østerdalens, Gudbrandsdalens, Valdres', Hallingdals, Numedals og Telemarkens bataljoner strækker sig alle som lange strenge like oppe fra de tyndest befolkede fjelddistrikter og ned gjennom dalførerne til de sentrale landsdele, hvor vi har tættre befolkning og bedre kommunikationer. Følgen herav er, at naar vi skal mobilisere disse bataljoner, blir ved enhver av dem deres nederste kompanier, omtrent halvdelen av bataljonens styrke, fort samlet; men saa maa de fremmødte staa og vente paa samlingspladsen, indtil ordren først er naadd op til bataljonens mandskaper oppe i fjeldbygderne, og til de derefter kan komme ned. Før de kommer, er bataljonerne ikke færdige. Det vilde derfor saaledes som ogsaa departementet erkjendte, gaa ganske anderledes hurtig at faa de søndenfjeldske bataljoner samlet, dersom man tok og delte bataljonsdistrikterne, saaledes at de to sydligste kompaniers distrikter av Østerdalens, Gudbrandsdalens og Valdres' bataljoner osv. blev skilt ut fra de nordligste kompaniers, hvorefter man dannet nye bataljonsdistrikter av de førstnævnte, mere centrale omraader og lot fjelddistrikterne, hvor det tar længre tid at mobilisere, utgjøre egne bataljonsdistrikter for sig. For at illustrere, hvorledes statsraad Stangs proposition løste denne ting, skal jeg læse op, hvorledes han foreslog inndelingen for de avdelinger, jeg netop nævnte. Han tok først de centrale og tættest befolkede distrikter fra enhver av de nuværende bataljoners omraader og dannet særskilte bataljonsdistrikter derav. Et av de centrale bataljonsdistrikter, han saaledes fik istand, kaldte han Gudbrandsdalens, og nu skal man faa høre, hvilke distrikter de nye Gudbrandsdalens bataljoner - av linjen og landvernet - da kom til at bestaa av. Det var: Øier, Gausdal, Faaberg, Lillehammer, Biri, Ringsaker, Nes (Hedemarken), Furnæs, Løiten, Vang, Hamar, Stange, Romedal, Gjøvik, Vardal, østre Toten og Hurdalen. Altsaa

bare en forholdsvis liten sydligste del av de nuværende Gudbrandsdalens bataljoner, dertil den sydligste del av de nuværende Østerdalens bataljoner og endelig endel distrikter endnu sydligere her i det østenfjeldske. Helt ned til Hurdalen kom Gudbrandsdalens bataljoners distrikt efter hans forslag til at strække sig. Fjelddistrikterne av de nuværende Gudbrandsdalens og Østerdalens bataljoner slog han derefter sammen til et nyt bataljonsdistrikt, som han kaldte Østerdalens, og dette kom til at se saaledes ut: Tolgen, Kvikne, Lille-Elvedalen, Tønset, øvre Rendalen, yttre Rendalen, Store-Elvedalen, Trysil, Aamot, Elverum, Lesje, Skiaker, Lom, Vaage, Sel og Hedalen, nordre Fron, søndre Fron og Ringeby. Som man ser alle fjelddistrikterne i Østerdalen og i Gudbrandsdalen slaat sammen. Paa lignende maate videre vestover: Valdres bataljoner skulde efter statsraad Stangs forslag bestaa av: Vang, østre Slidre, vestre Slidre, nordre Aurdal, nordre Land, søndre Aurdal, søndre Land, Næs og Flaa, Gol, Aal, Hol, Sigdal, Opdal, Rollag, Flesberg, Tinn og Gransherred. Dette er altsaa fjelddistrikter i baade Valdres, Hallingdal og Telemarken. En saadan inndeling som denne med dele av flere dalfører i samme bataljon var statsraad Stang nødt til at foreslaa, fordi han opretholdt skillet mellem de to opbud linjen og landvernet uforandret som nu med kun 6 aarsklasser i hvert opbud. For at faa bataljonernes styrke utfylt maatte han da fremdeles gi dem meget store distrikter. Han erkjendte nødvendigheten av at samle de mandskaper, som bodde i de tæt befolkede distrikter i hurtig mobiliserbare bataljoner, men dette kunde med den daværende opbudsordning kun opnaaes ved forøvrig at opsætte meget sent mobiliserbare bataljoner i fjelddistrikterne, hvor hver bataljon omfattet de øverste dele av flere hoveddalfører. Det fremgaar imidlertid, som jeg før har sagt, av statsraad Stangs proposition, at han gjennemgaaende indrømmet, at den daværende kommanderende generals forslag med 12 aarsklasser i et opbud vilde medføre meget store fordele i militær henseende, - jeg læste nylig op en tirade av propositionen, som viser dette. Stang var imidlertid bunden, da han ikke fandt at kunne gaa med paa en sammenslaaen av linje og landvern til et opbud. Som følge derav var han nødt til at foreslaa den løsning av distriktsinndelingen, jeg nu nævnte, for i ethvert fald for endel bataljoner at opnaa den hurtigere mobiliserbarhet, som der var enighet om var nødvendig. Jeg skal ikke gaa i altfor stor bredde ind paa, hvad der passerte den gang, eller paa den diskussion, som da fandt sted; jeg tror ikke, at det vil være gavnlig av hensyn til Stortingets tid. Vil man imidlertid absolut fortsætte med dette, saa kan jeg senere bli nødt til det. Men jeg tror ikke, at det vil klargjøre saken eller veilede Stortinget med hensyn til beslutningen nu, saaledes at denne av dette hensyn skulde kunne komme til at gaa i en anden retning end vor komiteindstilling. Jeg føler mig overtydet om, at enhver, som læser prop. nr. 99 for 1900/1901, vil komme til det resultat, at statsraad Stang, om han nu hadde

kunnet forelægge sin proposition i denne sak, da han likesaa lidt som nogen anden her i Stortinget nu er, vilde være bundet til at opretholde to opbud av de 12 første aarsklasser, aldrig vilde ha foreslaaet den ordning, som dengang anbefaledes; det fremgaar av hans egen fremstilling, at hans forslag var begrundet i, at han følte sig bundet til at bli staaende ved 6 aarsklasser i første og 6 aarsklasser i andet opbud; det medførte vanskeligheter for en hensigtsmessig organisation, naar man skulde ta hensyn til avdelingernes opsætningstid og søke den forkortet.

Saa sa dr. Sjursen videre, at kommanderende general har uttalt sig imot ulike store brigader. Jeg har gjentagende gjort opmerksom paa, at dette ikke er riktig. Den foregaaende kommanderende general foreslog netop ulike store brigader av militære hensyn, og i militærkomiteen i 1900-1901, som ogsaa behandlet organisationsspørsmålet, var flertallet enig deri. Det akcentuerte i sin indstilling, indst. S. XD for 1901-1902, at dette var en fordel, fordi man da bedst kunde ta hensyn til landets geografiske og militære forhold. Den nuværende kommanderende general har sammen med statsraad Olsson fremsat den proposition, som militærkomiteen fik til behandling ifjor, og i denne hævdet de begge to, at ulike store brigader er at foretrække, og at det vil være det rette. Naar kommanderende general senere har fremsat det andet forslag, som foreligger fra ham iaar, og hvori brigaderne er foreslaaet gjort like store, saa er dette ikke uttrykket for hans egen oprindelige mening. Den departementale komite, som har sittet sammen siden ifjor, den har tat standpunkt mot ulike store brigader og bestemt standpunkt for like store. I anledning av denne komites forslag har derefter kommanderende general avgitt sine uttalelser, og her ligger oprindelsen til hans sidste forslag. Han har, saavidt jeg kan se, i disse uttalelser gjennemgaaende valgt at holde sig til den, som har foreslaaet mest; der, hvor militærkomiteen har foreslaaet mest, har han støttet dens forslag; der, hvor den departementale komite har foreslaaet mest, har han støttet den. Kommanderende generals sidste forslag om like store brigader - 45 bataljoner i 5 brigader - er herunder fremkommet paa følgende vis. Da den departementale komite, som jeg før nævnte, bestemt vilde ha like store brigader, foreslog den i 5 saadanne 5 gange 8 = 40 bataljoner, - desuten 2 bataljoner i Norske jægerkorps, det vil si ialt 42 bataljoner, saaledes som vi nu har. Kommanderende general fandt imidlertid paa det bestemteste at maatte motsætte sig en 4-delning av regimentet, hvilket man maatte faa med 8 bataljoner i brigaden; efter hans mening var derfor den departementale komites forslag om 5 gange 8 bataljoner i brigaderne absolut uholdbart. Men, sa han, naar den departementale komite legger saa stor vægt paa dette at faa brigaderne like store, saa vilde han foreslaa, at man søkte dette opnaadd paa den maate, at man i de 5 brigader opsatte 5 gange 9 bataljoner istedetfor 5

gange 8. Da fik man, som baade han og vi har foreslaat, 3 bataljoner i hvert regiment og samtidig like store brigader. Paa denne vis vilde man i det hele faa 45 bataljoner. Andet end dette indeholdt kommanderende generals uttalelse oprindelig ikke; det var en bemerkning som flere andre knyttet til den departementale komites forslag om like brigader, men intet selvstendig utarbeidet forslag. I nogle faa ord antydet han, at hvis man vilde ha like store brigader, burde man gaa til 55 bataljoner og ikke begrense antallet til 40, da dette sidste vilde medføre 4-delning av regimentet, hvad han ansaa forkastelig. Dette var fra først av det hele. Da bemerkningen var kommet ut og var blit bekjendt, var der imidlertid selvfølgelig endel militære, som straks grep ideen om en forøkelse til 45 bataljoner infanteri. De skrev derfor i forskjellige av landets aviser og anbefalte dette. Det var nu det eneste rette. La os faa de 45 bataljoner og 15 3-bataljons regimenter, som kommanderende general har foreslaat, det surret os nu om ørene dag efter dag. De brukte noksaa sterke uttrykk overfor militærkomiteen disse herrer, for at tvinge os det skridt høiere op, som det vilde være at foreslaa 45 bataljoner utenfor Tromsø stift, og der var ogsaa en repræsentant her i Stortinget, kaptein Høstmark, som blev grepet av ideen om de 45 bataljoner og syntes, den var udmerket. Jeg antar, at det for en stor del skyldes kaptein Høstmarks interesse og derav følgende indskriden underhaanden, at kommanderende general senere nærmere har utarbeidet sin ide med de 45 bataljoner saaledes at den nu virkelig foreligger som et forslag; efter denne utarbeidelse er kommanderende generals forslag fremkommet, hvilket, som jeg har forklart, oprindelig egentlig intet forslag var. Ogsaa paa flere andre punkter hadde kommanderende general gjort bemerkninger til den departementale komites forslag, og han befulgte, som jeg før har sagt, saavidt jeg kan se, herunder den regel, at han anbefalte militærkomiteens forslag, hvor den hadde foreslaat mest, og den departementale komites, hvor dens forslag gik videst. Da han senere skulde utarbeide nærmere den tanke, han hadde fremkastet om 45 bataljoner, efterat denne hadde fænget hos andre, fik vi se, at han slog en tyk strek over flere av sine egne bemerkninger forøvrig, der nemlig, hvor det nu ikke passet at opretholde disse; hvad han først hadde fremført som kritiske bemerkninger likeoverfor militærkomiteens forslag, slog han paa flere punkter uten videre en strek over og lot som ikke eksisterende, da han selv skulde sette sit forslag op, - dette gjælder f.eks. om antallet av faste officerer ved kompanierne, om bataljonsadjutanter og om adskillig andet. Det var nødvendig, at saa skedde, fordi han nu i sterkere grad maatte - likesom vi - ta økonomiske hensyn. Jeg gjentar, hvad jeg har sagt før om dette avsnit, at det er ikke riktig at ta kommanderende general til indtægt for de like store brigader; baade den forrige kommanderende general og nuværende har fremsat forslag om ulike store brigader,

fordi dette hos os stemmer bedst med de militære hensyn, som baade den nuværende militærkomite og militærkomiteen av 1901-1902 har pointert. Dernæst nævnte dr. Sjursen mere en passant, at der er forskjel paa vore forhold og utlandets, hvorfor vi ikke for meget bør ta mønster derfra. I utlandet er bataljonerne paa 1000 mand, sa han, mens vore ikke blir saa store. Dette er heller ikke ganske rigtig. De utenlandske bataljoner kan selvfølgelig være lidt forskjellige av størrelse; det beror i nogen grad paa den folkemængde, man har til raadighet, og paa hvor stor eller liten tilbøielighet, man har vist til at opsætte nye avdelinger efter befolkningens vækst, hvor mange mænd man andetsteds har i bataljonen. Men som gjennemgaaende regel er normen for en bataljons størrelse den samme i andre lande som den, vi nu har opstillet i vor indstilling. Normen er omkring 1000 hoder pr. bataljon, det vil altsaa si, bataljonens hele styrke av stridende og ikke stridende. Dette vil ogsaa bli bataljonens styrke hos os efter den foreliggende indstilling, idet der i vort forslag er opført 916 mand stridende i hver bataljon foruten det ikke stridende personel, som deri er opregnet, og som gjør, at bataljonsstyrken i det hele, naar man regner efter hoder, blir endog lidt over 1000 mand hos os, dersom indstillingen bifaldes. Der er derfor ingen forskjel i denne henseende, saaledes som hr. Sjursen sa, dersom bataljonerne opsættes, som de nu er foreslaat. Det er rigtig, at vore nuværende bataljoner er noget svakere, likesom dette ogsaa var foreslaat i den proposition, som militærkomiteen hadde til behandling ifjor. Men da militærkomiteen fandt, at vi ikke paa nogen maate hadde raad til at forøke avdelingernes antal i det søndenfjeldske, hvis vi i den nærmeste fremtid skal kunne bære de betydelige utgifter, som opsætningen i Tromsø stift vil medføre, indstillede vi forrige aar paa opsætning av kun 40 bataljoner søndenfor Tromsø stift, mens vi for tiden har 42; vi forøket imidlertid hver enkelt bataljons styrke, saaledes at det samlede antal geværer blev likesaa stort i vore nye 40 bataljoner, som det efter propositionen var i de opførte 42. Baade den departementale komite og propositionen av iaar har optat dette militærkomiteens forslag om en større styrke i hver bataljon; men de har desuagtet beholdt antallet av bataljoner uformindsket med 42 og altsaa i virkeligheten forøket infanteriet med 2 bataljoners styrke, - hvad ogsaa militærkomiteen i sin indstilling nu har sluttet sig til. Ifjor følte vi os saa sterkt bundet av budgettet, at vi ikke fandt at kunne forøke styrken i det søndenfjeldske paa nogen maate av hensyn til de kommende store utgifter i Tromsø stift. For at holde utgifterne nede, ordnet vi derfor saken saaledes, at vi satte nogen flere mand ind i hver bataljon søndenfjelds; vi kunde da med det samme antal mand som før nøie os med 2 bataljonskommandoer mindre. Nu er alle enige om, at bataljonerne maa gjøres saa sterke, som vi foreslog, men man vil allikevel opretholde det fulde antal av 42 bataljoner. Forslaget

iaar gir derfor en forøkelse av infanteriets styrke søndenfjelds samtidig med, at man opsætter en saa forøket styrke i Tromsø stift, som indstillingen anfører. I denne forbindelse nævnte dr. Sjursen ogsaa, at man bør være opmærksom paa, at vi har et militssystem i vor hær i modsætning til utlandet hvor avdelingerne stadig staar under vaaben; ogsaa dette mente han skulde gjøre saadan stor forskjel med hensyn til inddelingen. Jeg forstaar slet ikke det ræsonnement; det, hr. Sjursen anførte, skulde efter min mening snarere virke motsat. Vi har et militssystem - det er sandt - hvorunder mandskaperne er hjemsendt den største del av aaret; men vi har dog vore befalingsmænd og staber for en stor del stadig tjenstgjørende for at de skal følge med og holde forsvaret forberedt for krigstid. Og for dem maa man søke distriktsinddelingen og distriktstjenesten ordnet saaledes, at de hurtigst mulig kan faa mandskaperne indkaldt og samlet i tilfælde av krig. Er der noget, som kræver en hensigtsmæssig distriktsinddeling, saa er det, som kaptein Aavatsmark fremholdt, netop dette, at de chefer og staber, som skal holde forsvaret à jour og forberedt i fred, maa ha det i sin magt sikkert og paa den kortest mulige tid at faa vore i distrikterne hjemmeværende mandskaper indkaldt og utrustet, naar fare truer og mobilisering beordres. Jeg forstaar derfor aldeles ikke, at dette at vi har et militssystem med mandskaperne hjemmeværende den største del av aaret, paa nogen maate kan gjøre det mindre vigtig, hvilken distriktsinddeling man indfører hos os.

Tilslut gjorde dr. Sjursen en bemerkning om militærkomiteens militære inddeling i indstillingen og bemerket, at han for sin del ikke kunde finde, at vi har været heldige paa alle steder; specielt nævnte han, at det ikke har lykkedes os at samle hans valgdistrikt, Solør, til én bataljon. Ja, det kan saamæn gjerne være, at hr. Sjursen har grund til at være misfornøiet med dette; men jeg maa dog faa lov til at anføre, at den militære inddeling i landet umulig kan bestemmes efter valgkredsene til Stortinget eller ta noget hensyn til dem; den maa bestemmes efter ganske andre hensyn. Og jeg vil be herrerne se paa den inddeling, som er foreslaaet for distrikterne omkring Solør; den vil ses paa side 38 i vor indstilling. Distrikterne Hoff, Vaaler og Aasnes er der slaat sammen med Hedemarksbygderne Romedal, Stange, Løiten, Hamar, Vang og Furnes samt Ringsaker og Nes til en bataljon, som har faat navnet Hedemarkens og skal eksercere paa Terningmoen i Elverum. Hvis man vil se efter paa det kart, som er vedheftet indstillingen, saa tror jeg ikke, at nogen skal kunne bestride, at det er en meget hensigtsmæssig ordning militært set, at distrikterne Hoff, Vaaler og Aasnes av Solør saaledes er slaat sammen med Hedemarksbygderne til en bataljon, som har faat eksercerplads paa Terningmoen. De nævnte distrikter har nemlig en saa let og kort adkomst til Terningmoen, at det vil være baade rationelt militært set og fordelagtig i

økonomisk henseende og for distriktet, at deres mandskaper eksercererer der. Det vilde været meget vanskelig for militærkomiteen at faa gjennomført for hele infanteriet den ordning, at man fremtidig skal ha fælles eksercerplads for hele regimenter, dersom den ikke ved distriktsreguleringen hadde tat avgjørende hensyn til, at man saavidt mulig samler om ethvert regiments eksercerplads de distrikter, som har de korteste og bekvemmeste kommunikasjoner til pladsen. De sydligste Solørdistrikter er henført til Vinger-bataljonen, der bestaar av Eidskogen, søndre Odalen, nordre Odalen, Grue, Brandval, Kongsvinger og Vinger og har faat eksercerplads paa Gardermoen. Jeg henstiller til de herrer, som er kjendt i disse distrikter, eller som paa kartet vil sette sig nærmere ind i distriktsinndelingen, om dette er nogen urimelig inndeling, naar det gjælder at ordne sig billig og hensigtsmæssig for et hurtig fremmøte. Er det da uheldig at gruppere disse tinglag sammen? Har man ikke her opnaadd at faa distrikter, som ligger hensigtsmæssig og bekvemt, samlet i én bataljon med en forholdsvis nærliggende eksercerplads? Jeg mener jo. Det kan naturligvis medgives, at Solør, som hr. Sjursen sa, paa denne maate er blit delt; men dette er av den slags ting, som ikke kan undgaaes, naar hele landet skal gives en militær inndeling. Er det netop den ting om at gjøre, som hr. Sjursen ønsket, at distriktet Solør i det væsentlige maa samles til én bataljon med navnet Solør, saa stiller militærkomiteen sig, saavidt mig bekjendt ikke imot, at det kan søkes opnaadd. Men det er en klar sak, at hvis man skal kunne faa en nogenlunde jevn fordeling av mandskapstilgangen og samtidig la tinglagene forbli udelte, saa kan det ikke undgaaes, at paa enkelte steder - specielt i tættre befolkede dele av landet - en eller anden større landsdel, som i daglig tale gaar ind under en fællesbenævnelse som her Solør, maa bli delt, saaledes at den ene del derav gaar f.eks. nordover og den anden sydover. Og jeg synes egentlig ikke, at dette er nogen ulempe av betydning. Jeg tror heller ikke, at det kan undgaaes ved nogen distriktsinndeling. Vi i militærkomiteen er ialfald ved gjennemgaaelsen av de distriktsplaner, som er opstillet i anledning av det nu paagaaende organisationsarbeide kommet paa det rene med, at der paa mange steder findes meget værre kløvninger end denne i departementets og de øvrige forslag.

Nu tror jeg ikke, det var mere av det, hr. Sjursen anførte, som jeg behøver at svare paa. Det eneste skulde da være dette, som han til slutning antydte om, at skjønt det kanskje nok er rigtig, at trebataljonsregimenter militært set er det bedste, saa burde dog vi nu som en overgangsordning ialfald begynde med firebataljonsregimenter for derefter senere eventuelt at gaa over til regimenter paa tre bataljoner. Jeg maa herom i, at jeg synes, det vilde være en meget uheldig vei at befølge. Indfører vi nu firebataljons regimenter ved denne overgang fra vor nuværende hærordning, hvorunder man

ikke har hat regimentsinstitution i det hele tat, saa naar vi efter hr. Sjursens egen indrømmelse ikke frem til en saadan moderne ordning, som paa bedste maate er avpasset efter krigens krav; vi vedtar bare noget midlertidig, som man senere om flere eller færre aar bør gjøre om igjen. Ved denne omgjørelse maa man i tilfælde paany foreta saa gjennemgripende forandringer som at omordne hele sin taktik, omgjøre næsten alle de reglementer for tjenesten, som har været anvendt og befulgt i alle de aar, hvori man har hat regimenter paa 4 bataljoner osv., og da synes jeg, at man utstrækker den overgangstiden, som man har talt om medfører en svakhetstilstand, længer, end noget andet forslag vil gjøre og længer end nogen av os i komiteen synes vilde være forsvarlig eller rationelt. Man faar ta standpunkt til dette nu, da der en gang for alle er spørsmaal om gjenindførelse av regimentsinstitutionen, om man ikke efter de uttalelser og opplysninger som foreligger, finder at ville gaa paa tre-bataljonsregimenter, eller om man vil ha regimenter paa fire bataljoner; den ordning, som i saa henseende træffes, den faar man gaa ut fra skal være den blivende, ialfald for en saa lang fremtid, som vi nu kan overskue.

Hr. Høstmark var dernæst den næste, som hadde ordet, og han holdt fast ved sit forslag, som er en modifikation av kommanderende generals; han gjorde gjældende, at man efter det vil faa flere bataljoner paa østlandet, end man vil faa efter militærkomiteens indstilling; - det samme gjorde jo, som vi erindrer, ogsaa statsraaden gjældende med hensyn til det forslag, han anbefalte. Nuvel, det kan altsammen være bra nok, det er naturligt, at antallet av bataljoner blir større efter hr. Høstmarks forslag, i det øieblik man erindrer, at hr. Høstmark sætter op i det hele en bataljon mere end vi og derved belaster budgettet med en merutgift utover, hvad militærkomiteen har foreslaat. Men det er her ikke nok at tale om, hvor mange bataljoner man faar opsat her eller der i landet; det gjælder likesaa meget, hvor mange organiserte og øvede slagenheter, man faar, hvor mange bataljoner man faar indordnet i saadanne. Det er jo netop et av de viktigste krav, som stilles nu, at man skal forsøke at rette paa den betydelige mangel ved vor nuværende hærordning, at avdelingerne av de enkelte vaaben - her taler vi jo om infanteriet - ikke er samlet under vaabenøvelsene i fred i saa store enheter som krigens forhold kræver fast sammenarbeidet, og at videre de fægtningsenheter, som man opøver inden de forskjellige vaaben, ikke er organisationsmessig gruppert sammen og sammenstøpt under vore større felttjenesteøvelser i fredstid til slagenheter av alle vaaben, som kan optræ i samme form under krig. Det var netop dette, der nu skulde rettes paa. Da at si, at Telemarkens bataljon tilhører tropperne paa østlandet allikevel, selv om den henføres til kristiansandske brigade, det synes jeg er rart; det forekommer mig, at man slaar sin egen generelle argumentation om de principer, som maa befølges, ihjæl, naar man foreslaar, at Telemarkens bataljon, der indrømmes

at tilhøre et østlandsdistrikt, fremdeles skal bindes til Kristiansand og indordnes i taktisk enhet sammen med bataljonerne paa Gimlemoen og Malde. Enten er Telemarkens bataljoner militært og geografisk set at anse som østlandsavdelinger, - isaafald bør de organiseres og grupperes ind i østlandske hærenheter og anvendes som led av disse, eftersom krigens forhold kræver det, - eller ogsaa ligger Telemarksavdelingernes naturlige samling vestover, saaledes at de bedst og hurtigst samles ind til en større hærenhet vesterpaa, og da bør de organiseres sammen med vestlandet. Men jeg for min del synes ikke, der kan være tvil om, at Telemarken militært og geografisk set og ogsaa efter kommunikationsforholdene og forbindelserne i det hele tat naturlig hører østlandet til, hvorfor jeg ogsaa mener, at de telemarkske bataljoner i organisationen bør grupperes ind under en hærenhet paa østlandet, hvor de efter al sandsynlighed ogsaa kommer til fortrinsvis at bli paakrævet anvendt under en krig.

Dernæst hadde hr. Valeur ordet. Han uttalte, at vestlandsrepræsentanterne her staar enige. Men det forekommer mig, at hvis man ser paa de trykte forslag, som nu foreligger fra vestlandets repræsentanter, vi har ialfald to saadanne forslag at holde os til, det ene fra hr. Svendsbøe og det andet fra hr. Høstmark, - saa kan det vel neppe siges at være rigtig, at de herrer er enige. Jeg antar, at det vil være vanskelig at faa hr. Svendsbøe til at være med paa at stemme for hr. Høstmarks forslag om, at man skal begynde det bergenske brigadedistrikt ved den sydlige grænse av Søndhordlands bataljon, ta denne bataljon, som vi nu har henført til kristiansandske brigade, med under bergenske brigade og gruppere den ind i regimentet der med to andre bataljoner nordover for saa tilsidst at faa 2 bataljoner nordligst i bergenske brigade paa eksercerpladsen for Fjordene; det vil vist ikke hr. Svendsbøe være med paa. Og hr. Høstmark, han vil vist heller ikke slutte sig til hr. Svendsbøe. Oberst Erichsen har uttalt sig mot Telemarksdistriktets overførelse til en av østlandsbrigaderne, sa hr. Valeur. Ja, det har oberst Erichsen ganske vist gjort, saalænge han talte i sin almindelighet om disse ting paa forhaand; men da alle forslag nu tilsidst var færdige, og den sidste indstilling forelaa fra militærkomiteen, da har oberst Erichsen skrevet en artikkel en av de sidste dage, hvori han anbefaler militærkomiteens indstilling, som den nu foreligger, vedtat uten forandring. Man bør derfor ikke paaberope sig den slags autoritetsuttalelser, som ikke holder sterkere stik.

Endelig gjorde hr. Valeur med styrke gjældende, at der staar mange autoriteter mot forslaget om ulike store brigader. Skulde da de ikke høres paa nogen maate, sa han, var det bare hr. Bratlie og hr. Aavatsmark, hvis mening i dette spørsmal skulde ha nogen vægt? Og saa paaberopte ogsaa han sig blandt andre kommanderende general. Det er selvfølgelig ikke min og sikkerlig heller ikke hr. Aavatsmarks mening, at det bare er vore

anskuelser, som skal være avgjørende for Stortinget. Vor mening er den, at Stortinget skal sette sig ind i og bedømme saken efter de grunde som er anført fra den ene og den anden side, for 3-bataljons- og for 4-bataljons regimenter. Vi er ved gjennemgaaelsen av hvad der er fremholdt i saa henseende, efter det kjendskap vi har til opfatningen i almindelighet ute i armeen, og efter det skjøn, vi har kunnet tilegne os personlig, kommet til den bestemte opfatning, at de, som holder paa 4-bataljons regimenter, her ikke har retten paa sin side, og at de er i avgjort minoritet. Vi tror, at den overveiende del av hærens officerskorps er av den mening, som ogsaa vi hælder til, at dersom man ikke kan faa 3-bataljons regimenter - hvilke netop passer for vore forhold - saa vil de fordele, man skulde opnaa ved at gaa til den gjennemgripende forandring med indførelse av regimenter, for en stor del være spildt. Vi har flere gange anført til at begynde med under denne diskussion - og derom er alle enige - at et av de hovedhensyn, som paakræver, at der nu foretages en forandring i organisationen, er at faa gruppert og øvet vore avdelinger, - her taler vi om infanteriet, - i saa store enheter, som dem, der utgjør fægtningsleddet for hver enkelt vaabenart i krig; og det er ved infanteriet regiment og ikke bataljon. Det næste krav derefter var at faa de forskjellige vaabens fægtningsled øvet og sammenarbeidet saavidt mulig i fred ogsaa i større kombinerte hærenheter. Det var ogsaa oppe i komiteen, da vi behandlet dette spørsmål første gang, om det ikke skulde være mulig at gaa til en 4-bataljons inndeling av regimentet; man vilde jo derved kunne spare nogen regimentsstaber, - vi har nu 13 regimenter; med 4-bataljons inndeling vilde det samme antal bataljoner kun kræve 10; - men det gik os, - som det viste sig senere, at det ogsaa gik den departementale komite, da de skulde gjennemarbeide sit forslag, - saa, at vi da maatte opgi et av hvoedkravene ved hele organisationsarbeidet. Dersom det skal være mulig at opnaa, hvad der her er det viktigste formaal, nemlig at faa regimenter, som blir sammenarbeidet under vaabenøvelserne i fred, saa er det ikke gjørlig under vort lands befolkningsforhold for tiden at sette infanteriet op med 4 bataljoner i hvert regiment. Det viser sig av den departementale komites forslag, at denne komite for ikke mindre end 4 av sine 4-bataljons regimenter, altsaa for hele 15 av infanteriets bataljoner, har maattet opgi den fordel at faa regimenterne samlet under de ordinære vaabenøvelser i fred, saaledes at vi herefter faar samlede regimentsøvelser istedenfor bare bataljonsøvelser hvert aar. Men det mener vi, ikke kan gaa an, da opgir man, som jeg før har sagt, en av de væsentligste fordringer, som overhodet stilles til forandringen i organisationen nu ved regimentsinstitutionens gjennemførelse. Dette er det, som for os har været det avgjørende i spørsmålet. Og jeg føler mig overtydet om, at dersom Stortinget her, - hvad jeg haaber det ikke gjør, - skulde gaa til at beslutte en

ordning med 4 bataljoners regimenter, saa skulde vi nok snart faa se, hvad opfatningen blev om de regimenter under vore forhold ute i hæren; jeg tænker, det skulde vise sig, at de herrer, som holder paa 4 bataljoners regimenter, er i avgjort mindretal, og at det ikke blir let at opretholde den beslutning gjennom nogen længere tid. Det har været en bekjendt sak mellem officerer, før de opnævnte medlemmer traadte ind i den departementale komite, at de militære herrer, som departementet valgte til dette hverv, indtok en særstilling netop i dette spørsmaal. Nu kommer ogsaa yderligere hertil, at 4 bataljoners regimentet, naar saken fuldstændigere gennemregnes, viser sig ikke at ha økonomiske fordele under vort lands forhold for tiden. Jeg har nævnt før, at vi erkjender, at der maa sættes op 3 eller 4 regimentsstaber mere med 3 bataljons regimenter end ved 4 bataljons. Men der er andre omstændigheter, som her virker i motsat retning, og som virker meget mere; det er for det første, at hvis man valgte regimenter paa 4 bataljoner og man, - hvad vi ikke kan opgi, - under den ordning man da fik, vilde samle mandskaperne overalt til aarlige vaabenøvelser i regiment, saa vilde reisen til de aarlige vaabenøvelser for de utskrevne mandskaper bli saa lang, at merutgifterne dertil for den store styrke av vernepligtige vilde andra til større beløp end utgifterne til lønning for de flere regimentsstaber, som 4-bataljonsinndelingen vil kræve. Der kommer ogsaa et andet spørsmaal til, som her maa tages i betragtning, og som griper ind, og det er spørsmålet om indførelse av regimentsadministration. Naar man har opnaadd at faa regimentet samlet paa en plads under de aarlige vaabenøvelser, vil baade det naturligste og det mest økonomiske være, at ogsaa administrationen for hele det personale, som saaledes er samlet og utgjør én styrke, føres under ett istedenfor at være opstykket bataljonsvis. Saa har man det i næsten alle andre lande, og saa har ogsaa militærkomiteen foreslaat, at vi skal faa det hos os. Med 4 bataljoner i regimentet vil derimot regimentsadministration bli for stor og for tungvindt. Den departementale komite har derfor ogsaa holdt paa bataljonsadministration. Nu skal jeg imidlertid ved et litet eksempel illustrere, hvorledes dette vil stille sig. Vi skal efter den departementale komites forslag faa infanteriregimentet hver paa 4 bataljoner; paa enkelte steder ialfald skal vi ogsaa faa disse bataljoner liggende samlet paa én plads under vaabenøvelserne. Men enhver av de 4 bataljoner skal utgjøre en husholdning og administration for sig. Hver av dem skal ha sit særskilte verksted for skomakerarbeide og likeledes særskilt verksted for skræddervirksomhet. I spidsen for hvert av disse verksteder skal staa en fastlønnnet haandverkssergent - skomakersergent eller skræddersergent, - man faar altsaa efter departementskomiteens forslag ved hvert regiment 4 skræddersergenter og 4 skomakersergenter, der hver skal ha sit verksted. 8 saadanne verksteder skal saaledes drives med utskrevne haandverkere paa samme plads for de 4

bataljoner, der tilsammen utgjør ett regiment. Og ikke nok hermed. Ved siden derav maa den administrative enhet ved infanteriet ogsaa ha verksted for en børsemaker. Her synes det imidlertid som om den departementale komite selv har fundet, at det blev for drøit at holde paa bataljonsadministrationen, saaledes at de 4 bataljoner ogsaa skulde ha en børsemaker hver og verksteder for dem foruten skrædder- og skomakervirksomheterne. Komiteen har nemlig foreslaaet, at man av fastlønnede børsemakere kun skal ha 1 for hver 2 bataljoner, altsaa for regimentet kun 2 børsemakere med særegne verksteder. Men selv dette gir dog et ganske illustrerende resultat: Paa ethvert regiments eksercerplads, hvor der altsaa blir liggende 4 bataljoner, vil man efter den departementale komites forslag faa 10 selvstændige verksteder for vedlikehold og istandsættelse av regimentets materiel, nemlig 4 skrædderverksteder med hver sin skræddersergent i spidsen og sit lokale, 4 skomakerverksteder med hver sin skomakersergent og sit lokale og 2 børsemakerverksteder hvert med sin fastlønnede børsemaker. Jeg tror, at hvis man efter at ha gaat med paa noget saadant som dette vilde hente en fremmed officer herop fra utlandet, - hvor man i regelen har regimenterne samlet og tjenstgjørende hele aaret rundt, og hvor man som følge derav maa være ganske anderledes utstyret baade med personale og med materiel, hvor slitagen er større og hvor verkstedsdriften som følge derav ogsaa maa blir mere omfattende, - hvis man vilde hente en officer hitop fra et av de lande, hvor man dog klarer sig med 1 verksted av hvert slags for hele regimentet, saa tror jeg, han vilde synes, at vi var nogen noksaa rare karer heroppe i Norge til at ordne os med hensyn til administration i vor hærordning. Jeg tror ikke, han vilde synes, vi var praktiske eller økonomiske. Jeg har villet nævne dette her en passant, fordi det staar i nær forbindelse med spørsmålet om 3 eller 4 bataljons regimenter. Vi i komiteen har valgt at anbefale regimentadministrationen, hvorved man for hele regimentet nøier sig med 1 skræddersergent med skrædderverksted, 1 skomakersergent med skomakerverksted og 1 børsemaker med børsemakerverksted, altsaa 3 verksteder ialt istedenfor 10 - eller for et 3-bataljons regiment forholdsvis 7 eller 8. Dette er, hvad et regiment efter vor mening maa ha, det har regimenterne i andre armeer, og dermed maa man ogsaa hos os kunne klare sig.

Hr. statsraad Lowzow gjorde gjældende det samme, som jeg har omtalt før likeoverfor hr. Høstmark, nemlig at man efter militærkomiteens indstilling vil faa færre bataljoner østenfjelds, end man vil faa efter departementets og hr. Høstmarks forslag. Dette har jeg imidlertid allerede besvart, og jeg skal ikke indlate mig paa det paany. I anledning av en bemerkning, som fremkom mot hr. Høstmarks forslag om opsætning av flere bataljoner anførte dernæst statsraaden, - hvad der ogsaa er uttalt av andre, - at man allerede nu har mandskaper nok dertil;

etter militærkomiteens forslag, sa statsraaden, vil man gjennemsnitlig faa 1316 mand i hver bataljon, efter departementets forslag vil man faa 1210 og efter hr. Høstmarks forslag 1228 mand pr. bataljon. Ja, disse tal fremkommer vel paa den maate, at man for hver bataljon regner som styrke 12 gange det antal mand, som bataljonerne gjennemsnitlig vil faa i tilgang ved utskrivningen hvert aar. Herved er imidlertid at bemerke for det første, at hvorledes man end anordner den militære inndeling, vil det være umulig at skaffe alle bataljoner akkurat den samme styrke i tilgang hvert aar; der blir altid nogen ulikhet og fluktuation, og man kan derfor ikke regne uten videre med gjennemsnittet. Hvis man ikke vil indføre procentvis utskrivning over det hele land og fordele aarets utskrivningsstyrke uten hensyn til distrikter, kan det ikke undgaaes, at styrken ved avdelingerne blir forskjellig. Vi vil jo hos os holde paa avdelingsdistrikter og paa ikke-delning av tinglag, og da maa der regnes med adskillig mindre end gjennemsnittsstyrken for enkelte avdelinger. Dersom forsamlingen vil se efter i den sidste indstilling paa side 22, saa vil man der finde forklaret, hvilken styrke de forskjellige bataljoner gjennemsnitlig vil faa i tilgang hvert aar, og der er da sagt, at i 1ste brigade vil hver bataljon gjennemsnitlig faa 139-140 mand aarlig, i 2den brigade - fremtidig kristiansandske - 124-125 mand. Jeg skal bare ta disse 2 brigader og sammenligne. Man vil da se, at naar der i den sydligste brigade paa østlandet - 1ste brigade - faaes ved hver bataljon 139-140 mand gjennemsnitlig i tilgang hvert aar, repræsenterer dette en forskjell av 14-15 mand om aaret sammenlignet med, hvad hver bataljon vil faa i kristiansandske brigade. Utrechnet for 12 aarsklasser vil denne forskjell i gjennemsnitstilgangen gi en ulikhet i styrke mellem bataljonerne paa 160-180 mand. Saa stor blir forskjellen mellem bataljonernes styrke bare ved den forholdsvis lille ujevnhed med hensyn til rekruttilgang, som vor indstilling viser, endda vi har forsøkt at faa distrikterne utjevnet saa like, som det har været mulig. Dette var en side av saken. En anden side av saken, som er endnu væsentligere, er den, at det ikke gaar an at regne bataljonernes styrke ut paa den maate, at man uten videre tar den utskrivningsstyrke, som faaes i tilgang ved sessionerne hvert aar og multipliserer den med antallet av aarsklasser, her 12, saaledes som statsraaden vistnok har gjort. Der maa foretages en betydelig reduktion. Forholdet er med et rundt tal det, at den styrke, som man faar ved at regne 12 gange tilgangen i det første aar, maa reduceres med omkring 30 pct for at finde ut, hvor mange mand vedkommende avdeling virkelig vil ha i det hele i sine 12 aarsklasser. 10 pct eller vel saa det tapes allerede i det første rekrutaar. Naar rekruterne fremmøter til tjeneste, viser det sig nemlig alltid, at mange av de fremmøtte ikke er tjenstdygtige; dette skriver sig væsentlig derfra, at der ved sessionerne

fremmøter bare en læge; han godtar alle, som ikke er aabenbart utjenstedygtige, og der blir først strængere bedømmelse ved rekruttskolens begyndelse, da fuld lægekommission møter frem. Der finder derfor paany en betydelig kassation av første aarsklasses mandskaper sted, og senere op igjennem aarene svinder likeledes aarsklasserne ind, om end med et mindre procenttal aar efter aar.

Statsraad Lowzow: Faar jeg lov at gi den oplysning, at det antal mand, jeg nævner, det er de, som staar i armeens ruller i 12 aarsklasser.

Bratlie: Hvis der menes dem, som samtidig staar i armeeens ruller i 12 aarsklasser, saa gjælder fremdeles den bemerkning, som jeg før har gjort om, at det er ikke mulig at fordele dem matematisk like mellem avdelingerne ved at dividere det samlede antal mand med antallet av avdelinger. Full likhet opnaar man ikke. Og da er det selvfølgelig de svakeste avdelinger, man maa ta i betragtning naar der er spørsmal om, hvorvidt alle avdelinger vil faa den fornødne krigsreserve. Selv med den beregning, som statsraaden foretok, vil kaptein Høstmarks forslag efter min mening medføre en noksaa svak styrke for hans avdelinger. Naar det blev sagt, at man efter forslaget vil faa 1228 mand i bataljonen, og at hver bataljon kun skal rykke ut med 916 mand, hvorfor den vil ha alt, hvad den behøver for sine depoter og for sin supplering under krigen i den styrke, som reterer imellem de 1228 og 916 mand, saa mener jeg likeoverfor dette, at det ikke vilde holde stik. Det kommer nok til at vise sig under enhver alvorlig krig, at det antal mand ved mange bataljoner vilde bli altfor litet som reserve. Man ser desværre ofte, at tapene i krig er større, hvorfor resultatet sandsynligvis kom til at bli, om man opsatte saa svake avdelinger, at flere av dem vilde bli defekte, allerede naar en kort tid var forløpet efter utbruddet av krigen. Jeg kommer efter det, som jeg har sagt nu, til det samme resultat som før, at jeg ikke kan anbefale statsraadens forslag. Og jeg vil atter be om, at herrerne, naar de skal bedømme, hvilket av disse forslag de skal slutte sig til, ikke vil glemme, hvad der er hovedoppgaven ved den revision av vor hærordning, som vi nu er ifærd med at foreta. Jeg gjentar saa indtrængende, som jeg kan, at man maa huske paa, at hovedoppgaven her er først at faa vore infanteribataljoner samlet til regimenter, som kan øves og sammenarbeides i fred, og dernæst at faa disse infanteriregimenter indordnet gruppevis i kombinerte slagenheter paa saadan maate, at landet ved hjælp av dem kan være bedst mulig forberedt paa at møte hurtig op med færdige hærenheter der, hvor faren mest truer, naar krig bryter ut. Tar man disse hensyn som de bestemmende, mener jeg for min del, at det ikke gaar an at organisere vor hær i 4 bataljoners regimenter, og at

det heller ikke gaar an at ta en stor del av østlandet og knytte i kombinert hærenhet sammen med vestlandsdistrikter, hvis avdelinger har en saa sen samlingstid som kristiansandsavdelingene paa Maldesletten. Jeg for mit vedkommende kan ikke forstaa, hvorledes det kan være mulig for dem, som har sat sig ind i saken, at holde paa en saadan ordning som denne, og jeg kan derfor heller ikke forstaa, hvorledes det har været mulig, at saa mange har kunnet slutte sig til kommanderende generals forslag om 45 bataljoner, naar dette forslag er betinget av den distriktsinddeling, han har foreslaat. Kommanderende generals forslag gaar nemlig ut paa, at man nu skal ta foruten hele Telemarken ogsaa Numedal, d.v.s. distrikterne like til henimot Drammen, og lægge dem til kristiansandske brigade; avdelingene herfra skal knyttes sammen i taktisk enhet med bataljonerne paa Maldesletten, hvilke sidste det, saavidt jeg erindrer fra min funktionstid i departementet, tar 28 dage at faa samlet paa et østlandsk operationsteater. Hvad tror man, nationen vilde si, dersom man nu bestemte, at de telemarkske og de numedalske avdelinger skal være knyttet til kristiansandske brigade og dersom de som følge av denne ordning ikke kunde bli bragt i marken i tilfælde av et angrep paa det østenfjeldske Norge før efter en saa lang tid? - Hr. Aavatsmark opplyser mig om, at den tid, som Maldeavdelingene(?) behøver for at naa frem, nu kun er det halve av, hvad jeg nævnte, efter Bergensbanens istandbringelse. Nuvel, jeg har ikke set mobiliseringsoppgjøret siden aapningen av denne bane; men selv i en tid av 14 dage gaar det ikke an at la Telemarkens og Numedals bataljoner staa færdig paa Heistadmoen og vente, naar deres anvendelse paakræves øieblikkelig mot et fiendtligt indfald. Jeg gaar ut fra, som aldeles givet, at resultatet av en ordning med Numedals og Telemarkens bataljoner under kristiansandske brigade vilde bli, at hærstyrelsen under en krig kom til at bli tvunget - om ikke av andet, saa av opinionen i landet - til at sætte de bataljoner, som vilde staa færdige paa Heistadmoen, ind imot fienden sammen med de øvrige avdelinger paa østlandet uten at vente paa, at de andre regimente av kristiansandske brigade kunde bli færdige og komme frem hit. Men er dette rigtig, da vilde altsaa den organisation, som man har lavet istand, for at den skal holde i krig, svikte, naar den kom paa prøve. Jeg maa derfor endnu en gang fraraade dette forslag om 4 bataljoner i regimentet og om like store brigader, som statsraad Lowzow holder paa, idet jeg ogsaa vil minde om den lille opplysning, jeg nylig gav i parentes angaaende administrationen: følgen av en ordning med 4-bataljonsregimente vil være, at man maa faa bataljonsinstitutionen fremdeles som nu med alle de verksteder, jeg før nævnte, konkurrerende paa én samlingsplads.

Hvad hr. Høstmarks forslag angaar, har det efter min mening fremdeles den mangel, at det knytter østlandske distrikter til vestlandsbrigaderne; men det stemmer med

vort forsaavidt som ogsaa han holder paa 3 bataljons regimenter. Jeg er derfor mot den brigadeinndeling, han vil ha, fordi Telemarkens regiment deri knyttet til Kristiansand, og jeg er likeledes mot hans forslag av økonomiske grunde, idet det setter op en bataljon mere, end militærkomiteen finder, vi har raad til nu. Selv om man vil medgi, at mandskapsstyrken i de kommende aar nok vil vokse saa meget, at man ikke behøver at ha nogen betænkelighet av den grund, maa jeg dog for min del si, at jeg her ikke bare er repræsentant for de militære krav; jeg føler ogsaa i nogen grad ansvar for økonomien, og jeg kan da ikke nægte, at det efter mit skjøn ikke er tidspunktet til at kræve utvidelser av organisationen i det søndenfjeldske netop nu, da man staar under nødvendigheten av at maatte gjennomføre store utvidelser i Tromsø stift paa grund av en vernepliktslov, som nu er 11 aar gammel, uten at dens bestemmelser er realiserte. Vi kan ikke komme fra, at hvis vi vil opretholde den lov, saa maa vi ved denne leilighet foreta nyopsætninger deroppe til en mereutgift ut over den nuværende av omtrent 1 million kroner aarlig, og da synes ikke jeg, at det gaar an samtidig med dette at kræve, at vi skal forøke hærens styrke i betraktelig grad ogsaa sydpaa. Naar vi nu i komiteindstillingen har opretholdt det fulde antal bataljoner i infanteriet, som vi har for tiden, nemlig 42, og naar vi desuten med tilslutning av alle militære myndigheter har øket hver bataljons feltstyrke av stridende, saaledes at det blir en ganske væsentlig forøket forsvarskraft, vi kan stille i marken, mot hvad vi hadde før, endskjønt vi ikke setter op noget forøket antal avdelinger, saa mener jeg, at vi dermed bør stoppe for øieblikket og se til at faa det i orden, før vi gaar videre. Hr. Egede-Nissens forslag om at bli staaende ved militærkomiteens indstilling fra ifjor kan jeg ikke nu være med paa. Jeg anser det, som jeg sa første gang, jeg hadde ordet, for en betydelig forbedring i militær henseende, at vi iaar uten at gaa ut over den ramme, departementet har stillet i økonomisk henseende har kunnet strække os lidt længer end ifjor med hensyn til hærens styrke. Den sidste kongelige proposition gaar, som jeg før har forklart i virkeligheten ut paa den samme utgift som vor indstilling nu, og jeg kan da selvfølgelig ikke frafalde, at jeg meget gjerne vil ha de fordele, som den nye, lidt rummeligere ramme for budgettet gir anledning til. Hele militærkomiteen anser det som en værdifuld styrkelse for forsvaret, hvad vi iaar har kunnet foreslaa i tillæg fra ifjor. Derfor kan jeg ikke være med paa hr. Egede-Nissens forslag.

Hr. Svendsbøes forslag om, at man skal organisere 1ste, 2den og 4de brigade - d.e. de to østlandsbrigader og bergenske brigade - hver med 8 bataljoner, saaledes som de har for tiden, kan jeg av de hensyn, jeg før har nævnt, heller ikke slutte mig til. Ogsaa dette forslag vil nemlig medføre, at sydlandet griper ind paa det, militært og geografisk set, østlandske omraade. Hr. Svendsbøes

forslag er forresten fremsat som et tillæg til komiteens indstilling. Det er kun de før nævnte 3 brigader, dette forslag gjælder. For alt det øvrige er det hr. Svendsbøes mening, at han holder paa militærkomiteens indstilling. Han har kun tat det forbehold, at der, efterat indstillingen er vedtat, bør gjøres den modifikation, at bataljonerne fordeles lidt anderledes paa brigaderne. Jeg tror nu at ha besvart det væsentlige av, hvad der er anført.

Præsidenten: Der er fremdeles indtegnet 12 talere.

Foss: Det siger sig selv, at det kan ikke falde mig et øieblik ind at opta en debat om militære spørsmåal med komiteens formand og komiteens medlem, hr. kaptein Aavatsmark. Disse to herrer har arbeidet saa længe med denne sak, at de er meget godt inde i den, og jeg skal gi dem den kompliment, at de har forsvart sit forslag paa en glimrende maate. Det er kun skade, at den sak, som de forfægter paa en saa glimrende maate, møter saadan avgjort motstand paa mange militære hold. Jeg skal senere komme tilbake til det. Jeg vil imidlertid hefte mig lidt ved enkelte uttalelser, som er faldt angaaende de ytringer, jeg kom med sidste gang, jeg hadde ordet. Det lot til, at kaptein Aavatsmark hadde den opfatning, at naar jeg talte om, at kristiansandske og bergenske brigader ikke var utstyrt som andre brigader, saa tænkte jeg ogsaa paa regimenterne. Men jeg nævnte ikke regimenterne. Jeg talte kun om brigaderne, og hvad jeg sa om brigaderne, var helt korrekt. Ti enhver forstaar, at 7 bataljoner er noget mindre end 9 bataljoner, saa mine uttalelser var forsaavidt fuldstændig korrekte. Dernæst uttalte hr. kaptein Aavatsmark, og som det forekommer mig med nogen haan, at jeg hadde nævnt den neutrale sone. Ja, jeg er ikke den første, som har nævnt den neutrale sone. Den er et faktum, istandkommet efter overenskomst mellem to selvstændige stater. Jeg trodde derfor ikke, det var noget nedværdigende for nogen at nævne den. Men hvis hr. kaptein Aavatsmark mente, at jeg nævnte den neutrale sone som et moment mot at faa et sterkt forsvar i landet, tar han fuldstændig feil. Jeg uttalte mig noksaa sterkt for kommanderende generals forslag, som utvilsomt gir landet den sterkeste forsvarskraft. Derom kan der neppe diskuteres. Jeg tænker derfor, vi kan la den neutrale sone staa for sit værd og søke at faa istand et saa godt forsvar for landet, som det er mulig. Baade komiteens formand og hr. kaptein Aavatsmark uttalte, at naar repræsentanter for kristiansandske og for bergenske brigaders distrikter hadde uttalt frygt for, at disse ulike brigader var skikket til at fremkalde misnøie med hærorganisationen, var dette ubegrundet. Jeg vil dertil svare, at man har uttalelser fra militært hold, som er enige i den frygt, som er uttalt fra repræsentanter for kristiansandske brigadedistrikt og for bergenske brigadedistrikt. Jeg skal citere, hvad militærforeningen

i Kristiansand har uttalt om den ting. Det er noksaa kjedelig at citere; men det skal bli kort: "Det er forøvrig vor mening, at alle brigader bør ha like stor styrke av infanteri, og at de, indtil videre ialfald, bør bestaa av 2 regimenter à 3 bataljoner og 1 regiment à 2 bataljoner.

Herfor taler i første række det overmaade betænkelige i paa forhaand at stemple visse landsdele som mindre vigtige end andre. Dette vil ske, om man berøver 3. brigade Telemarkens regiment, idet en saadan reduktion i forbindelse med utvidelsen av østlandsbrigaderne utvilsomt ute blandt befolkningen vil lede til den opfatning, at sørlandet er av forholdsvis liten betydning, og at et effektivt forsvar av disse landsdele spiller en mindre rolle." Det er tydelig tale det. Det er en tydelig uttalelse av militære autoriteter for, at der er frygt for, at hvis man faar disse ulike brigader, vil der kunne opstaa misnøie ute blandt befolkningen. Men jeg skal anføre en anden militærforfatters uttalelse om det emne. Han har før været nævnt i debatten av komiteens formand. Det er oberst Erichsen. Han har i "Aftenposten" for 28de juli om denne ting uttalt følgende: "Vistnok kan der være meningsforskjell angaaende forskjellige punkter i indstillingen. Saaledes vil antagelig den foreslaaede distriktsinddeling for infanteriet ikke falde i alles smak, likesom den heller ikke falder i min, og ikke usandsynlig vil de vestlandske avdelinger finde at ha grund til misnøie." Det er tydelig tale. Man har saaledes uttalelser fra militært autoritativt hold for, at denne frygt, som repræsentanterne for kristiansandske brigades distrikter og bergenske brigades distrikter har, er begrundet. Den er begrundet i, at man føler sig tilsidesat, og det er ikke underlig. Man føler det altid som noget saart at bli slånget tilside som en landsdel, der ikke har samme betydning som de andre landsdele av fædrelandet. Dernæst forsøkte hr. Bratlie at forklare, at det var en fuldstændig misforstaaelse av mig, naar jeg uttalte igaar, at disse smaa, svakere brigader vilde bli tildelt en underordnet stilling i farens stund. Jeg forstaar mig naturligvis ikke paa, hvorledes det gaar til i krig. Men jeg trodde, det var enhver feltherres ret og pligt at ordne det saaledes, at han gir de svakere militære avdelinger en mindre og lettere opgave end de store og sterkere hæravdelinger. Ti dersom det ikke var tanken, hvorfor skal man saa sette op mange soldater i en avdeling og faa i en anden. Jeg tænker nok, en feltherre vil vite at avpasse opgaverne efter den mandskapsstyrke, han har, og i det øieblik man erkjender, at saaledes vil det gaa, maa man ogsaa erkjende, at da er aarsaken til misnøie tilstede; for disse folk, som vil faa disse mindre og lettere opgaver, vil føle sig tilsidesat og saaret, og der er ingen tvil om, at det vil ha en skadelig indflydelse paa samholdet inden avdelingerne; ti den menneskelige natur er, som jeg sa igaar, saadan, at man vil gjerne staa paa høide med sine kamerater. Jeg hørte,

at doktor Sjursen var enig med mig i denne betragtning, efter hans uttalelser igaar, og jeg mener, den er fuldt berettiget.

Dernæst forsøkte hr. Bratlie ogsaa at forklare mig, at den frygt, jeg hadde uttalt for, at brigaderne i Kristiansand og Bergen skulde faa officerer av mindre dygtighet, var fuldstændig ugrundet. Ja, hvordan det vil komme til at gaa, vet man ikke; men man har lov til at danne sig en mening om det. Jeg spør virkelig hr. Bratlie, som er en ældre officer, om han tror, at officererne vil søke stillinger og poster i de svake brigader, saalange der findes poster og stillinger i de sterkere. Jeg tviler om det. Jeg tviler virkelig om det. Ti de vil bli anset som officerer, der er henvist til en svakere avdeling. Jeg mener, man maa indrømme, at det jeg her har paapekt som noget, der klæber ved de ulike brigader, har sin store betydning; ti jeg er fremdeles av den mening, at den nødvendigste betingelse for en armeorganisation er, at den omfattes med interesse av folket, og at folket har tillid til organisationen, at man er offervillig; men dersom man forsøker at utsaa denne misnøie, som utvilsomt vil følge med organisationen, saa er endel av dette grundlag borte, og det mener jeg er farlig.

Det merkelige er forresten dette med militærkomiteens forslag, at det i dette stykke møter noksaa avgjort motstand fra sakkyndig militært hold. Det kan ikke la sig nægte, at den departementale komite har adskillig militær sakkundskap. Om den er saa god som militærkomiteens, tør jeg ikke uttale mig om; men alle maa indrømme, at den forutsætningsvis bør sitte inde med adskillig sakkundskap. Men den er ikke enig med militærkomiteen, tvertom, den er uenig. Ser man paa, hvad militære forfattere har skrevet i dagspressen og i brochurer, saa er de ikke enige med komiteen. Det er noksaa mandjevnt, at de er imot militærkomiteen. Men hvorvidt disse folk, som skriver i pressen og brochurer, har saadan sakkundskap som militærkomiteen, tør jeg heller ikke uttale mig om; men de er imot den, det kan ikke nægtes.

Saa uttalte hr. Bratlie idag, at man ikke kunde ta til indtægt kommanderende general for like brigader. Den tale forstaar jeg virkelig ikke. Vi har kommanderende generals forslag i den grønne bok, og det gaar ut paa like brigader, og at man da kan staa her og fortælle, at generalen kan ha bøiet av paa grund av den departementale komites opfatning, kan jeg ikke tro; jeg forstaar ikke den tale. Jeg tænkte mig, man hadde lov til at gaa ut fra, at kommanderende general var en selvstændig person, og at kommanderende general hadde skjøn paa, hvad han talte om, og fremsatte et forslag, som var i overensstemmelse med hans meninger. Jeg trodde, man hadde lov til at gaa ut fra en saadan opfatning. Saa det gaar ikke an at ta ham til indtægt for ulike brigader. Det er en umulighet efter mit skjøn, ialfald saalange man har hans forslag liggende her. Men det ser ut til, at der er ingenting, som hjælper

likeoverfor militærkomiteen. Den har stirret sig blind paa østlandet, og denne militærkomiteens opfatning, at man bestandig maa se mot øst, har smittet noksaa vidt omkring. Som et bevis herpaa vil jeg nævne, at en saa friskaaren mand som hr. Grivi ogsaa fandt at maatte se mot øst. Jeg var desværre ikke tilstede og hørte, hvilke grunde hr. Grivi anførte for dette; men ut fra forsvarsgrunde kunde det neppe være, hvis det er rigtig, hvad det er anført av statsraaden og hr. Høstmark om, hvilke bataljoner man i farens stund vil kunne bringe til østlandet, om Telemarkens bataljoner hørte til Kristiansand. Hertil kommer end yderligere, at efter den erfaring, man hadde i 1905, stod slet ikke Telemarkens bataljon saa fast for at komme op til de steder, hvor den kunde yde sin medvirkning til landets forsvar. Men som sagt, der er ingenting, som hjælper likeoverfor militærkomiteens indstilling, selv om den motsatte opfatning kommer fra noksaa militært hold. Østlandet behøver imidlertid ikke at frygte for, at vestlandet skulde forsømme sin pligt, om man tildelte det like saa store brigader som østlandet. Man kan være sikker paa, at vestlandet nok vilde komme til at indfinde sig og hævde sin stilling i et saadant tilfælde, om der skulde komme, som jeg kaldte det igaar, et røveranfald. Jeg hørte rigtignok hr. Bratlie sa, det var et noget sterkt uttrykk, jeg brukte, og jeg indrømmer, det var sterkt, men det var korrekt. Ti dersom vi gaar ut fra, at det norske folk vil føre en fredspolitik, og det saa blir utsat for en angrepskrig, saa fortjener en saadan handling intet andet navn end et røveranfald; men man maa være beredt paa at motta et saadant. Jeg haaber imidlertid, at voldgiftstanken efterhaanden vil vokse sig stor og sterk, saa den slags røveranfald næsten blir en umulighet, og at derfor vor arme hovedsagelig faar den opgave at forsvare vor neutralitet. Ut fra den betragtning var det, at jeg nævnte Kristiansand som det farlige punkt. Hr. Bratlie sa, at efter indstillingen vilde armeen bli mere skikket til at forsvare vor neutralitet ved Kristiansand, end om man fik Telemarkens bataljon med. Ja, dersom man gaar ut fra den betragtning, at man skulde mobilisere, naar fienden laa like utenfor Kristiansand, kan hr. Bratlie ha ret; men dersom brigadechefen er en omtænksom mand, som mobiliserer, naar faren er i horisonten, er det ikke rigtig. Da maa det være saa, at jo flere folk man har, jo større kraft kan man rette mot fienden. I den henseende antar jeg, at Norge maa handle akkurat, som Schweiz gjorde i 1871, da det avvæbnet den franske arme, som kom ind paa dets territorium; ti skulde schweizerne ha ventet med mobiliseringen til franskmændene var kommet ind, kunde de ikke ha avvæbnet den. Saaledes maa man og handle her; man maa staa rede til at forsvare sin neutralitet. Uagtet her er ført flere og glimrende forsvar for indstillingen, kan jeg dog ikke stemme for den. Jeg vil principalt stemme for den kongelige proposition, subsidiært for hr. Høstmarks forslag, dernæst subsidiært for hr. Svendsbøes forslag, og i tilfælde sidst for komiteens indstilling.

Man vil forstaa, at jeg som en følge derav vil ønske voteringen ordnet saa, at man først stemmer over den kongelige proposition, dernæst over hr. Høstmarks forslag, dernæst over hr. Svendsbøes forslag og sidst over indstillingen. Der kan nok indvendes noget mot den fremgangsmaate; men den vil ialfald stemme med mine ønsker; ti stemmer man først over indstillingen, dernæst over hr. Høstmarks og hr. Svendsbøes forslag og sidst over propositionen, vil jeg bli bundet i min stemmegivning, idet jeg agter subsidiært at stemme for hr. Høstmarks og hr. Svendsbøes forslag. Dette vil man naturligvis komme ind paa senere; men jeg finder allerede nu at burde nævne, hvorledes jeg ønsker stemmegivningen ordnet.

Myrvang: Jeg skal ikke bruke mange ord; dette er en sak, som jeg selvfølgelig har meget liten rede paa. Jeg er ikke sakyndig. Jeg har derfor vanskelig for at dømme mellom disse forskjellige forslag og avgjøre, om 3 eller 4 bataljoner i et regiment er heldigst. Jeg føler mig naturligvis tiltalt av statsraadens forslag, forsaavidt som man ved at følge det faar færre regimentsstaber, og da jeg ønsker at faa militærbudgettet saa lavt som mulig, skulde det altsaa føre mig til at stemme for det forslag. Men naar jeg hører, at det fører andre ulemper med sig, og at det at ha regimenter paa 4 bataljoner er at sløse mere med mandskaperne, og da jeg mener, at man i et folkefattig land som vort saa meget som mulig maa økonomisere med mandskaperne, og at mandskaperne er et viktigere materiale end pengene, synes jeg at det hensyn igjen skulde tale til fordel for militærkomiteens indstilling om trebataljonsregimenter. Men det, som jeg særlig har fæstet mig ved, er inndelingen i brigadedistrikter, og i saa maate maa jeg absolut gi komiteens indstilling min tilslutning. Allesammen erkjender jo, at det er østgrænsen, som er den farlige, det er fra den kant vi maa vente angrep fra en mulig fiende; men naar vi ser paa, hvordan landet er foreslaat inndelt i den kongelige proposition og ser, at 1ste brigade skal omfatte grænsen fra Røros og like ned til Idefjorden, saa kan jeg for min del ikke skjønne, at den inndeling kan være riktig. Hr. kaptein Aavatsmark gav os igaar i sit foredrag en oversigt over, hvordan det var i 1905, hvilke vanskeligheter man hadde at kjæmpe med, netop fordi man da hadde en saadan lang grænse, uten at man hadde tilstrækkelig mandskaper til bevogtning og til at gi underretning om forholdene, saa synes jeg, det maa være klart og tydelig for alle, at dette kan ikke fortsætte, og naar vi endvidere hører, at mobiliseringsplanen er den, at bataljonerne fra vestoplandene og østoplandene, Østerdalens, Gudbrandsdalens og Hedemarkens bataljoner skal samles nede i Smaalenene, da forekommer det mig, at det blir endnu værre. Hvem skal saa forsvare den lange grænse mellom Røros og Kongsvinger, hvordan vil man dække den? Jeg forstaar ikke det. Ifjor under debatten om jernbaneanlæggene fik vi høre til fordel for en Dovrebane,

at Østerdalen var saa sterkt utsat, at man kunde ikke stole paa en baneforbindelse gjennom Østerdalen under en mulig krig, derfor maatte man lægge banen over Dovre, fordi Østerdalen ikke var tryg nok, og det er ganske sikkert, at dette var et moment, som spillet sterkt med i den avgjørelse. Jeg kjender til, det var ikke sagt i debatten, men det var sagt privat, at det var dette, som bragte flere repræsentanter til at stemme for Dovrebanen. Men nu iaar, naar det er tale om at ordne sit forsvarsvæsen, saa er det likesom dette er kommet bort. Men man maa vel gaa ut fra, at det er tanken, at ogsaa denne del av landet skal forsvares, og man maa vel gaa ut fra, at det er av vigtighet, at man ogsaa kan ha tropper der, og da forekommer det mig, at komiteen ved sin tverdeling har været langt heldigere til at ordne disse forhold end den kgl. proposition. Av den grund maa jeg stemme for komiteens indstilling i dette punkt. Jeg mener, at den har et absolut fortrin fremfor den kgl. proposition. Hvilke fortrin den kgl. proposition kan ha i andre henseender, det skal jeg ikke uttale mig om, men jeg anser dette at være av saadan betydning, at jeg maa gi komiteens indstilling min stemme. Det har været sagt, at komiteens indstilling medfører saa store oprivninger, og dette var et argument, som jeg længe tilla stor vægt; men efterhaanden som debatten er gaat frem, er det likesom kommet mere og mere bort, og saavidt jeg forstaar, har det ikke saa svært meget at si. Der er vist en hel del overdrivelse i dette snak om oprivning, og naar hr. Sjursen indvendte mot komiteens indstilling, at den delte Solør i to bataljonsdistrikter, saa er det at merke, at komiteens indstilling der netop holder paa den bestaaende ordning, der foretar den netop ikke nogen oprivning. Den nordre del av Solør hører ogsaa nu til en anden bataljon end den sydlige del av Solør, og den sydlige del av Solør og disse andre bygder i Hedemarkens amt blir samlet til en bataljon for sig, og de kommer til at staa sammen med sine naboer og kjendinger i dette distrikt. Jeg kan saaledes ikke skjønne, at komiteens indstilling i saa maate er uheldig. Naar det er anført fra repræsentanterne fra vestlandet, at vedtagelse av indstillingen vil være saa uheldig derved, at de vestlandske brigader blir mindre end de østlandske, saa tør jeg ikke dømme om betydningen av dette. Jeg vil gjerne være med og gjøre det slik, at alle landsdele kan bli tilfreds, men jeg er ikke istand til at forstaa, at det kan være av den betydning, som det er fremholdt av hr. Thore Foss og flere andre. Naar hr. Thore Foss i sit sidste foredrag citerte en uttalelse fra den militære forening i Kristiansand, at dette vilde være "at stemple disse landsdele som mindre vigtige end de andre", da forekommer det mig at være en stor overdrivelse. Det ligger vel ikke deri, at man ordner mindre hæravdelinger for vestlandet, at man stempler disse landsdele som mindre vigtige, det er vel en følge av de geografiske forhold, en følge av befolkningsforholdene, det gaar vel ikke an at si, at man derved stempler disse

landsdele som mindre viktige. Det samme er tilfældet med Nordland og Finmarken, de faar ogsaa en anden inndeling paa grund av sin geografiske beliggenhet, men man stempler ikke derved de landsdele som mindre viktige. Det forekommer mig at være en merkværdig maate at se tingen paa. Naar hr. Thore Foss i sit sidste foredrag sa, at man maatte ikke tro, at vestlandet skulde svikte, om de fik likesaa store brigader som østlandet, saa vil jeg si, at jeg haaber og gaar ut fra, at vestlandet ikke vil svikte, om de faar mindre brigader end østlandet, de vil ikke svikte allikevel, om deres brigader blir lidt mindre. Jeg kan saaledes ikke tro, at det hensyn skulde veie saa særdeles meget, og fordi jeg altsaa tillægger inndelingen en overveiende betydning, maa jeg holde paa komiteens indstilling.

Krag-Torp: Det blev fremholdt under debatten om denne sak den første dag, vi hadde den under diskussion, og likedan igaar fra den ærede chef for forsvarsdepartementet, at han for sit vedkommende ikke satte saa særdeles pris paa den ting, at man kunde faa opeksercert infanteriet regimentsvis i fred. Jeg har ikke notert mig uttalelsen, men tanken var den, at den omstændighet, at det ikke efter regjeringens forslag er lykkes at faa de deri opsatte regimenter paa én plads i fred, hadde ikke saa særlig meget at bety, da det blev infanteriets bataljonsinndeling, som blev den avgjørende for øvelserne, og jeg forstod ham slik, at den ogsaa blev den avgjørende i kampen. Hvis det er den almindelige opfatning, saa kan jeg ikke forstaa, hvorfor man overhodet vil paata sig de byrder, som er forbundet med at indføre regimentsinstitutionen. Den vil ganske sikkert - det kan enhver regne sig til - paaføre os ikke ubetydelige utgifter, og hvis ikke de kan komme igjen i form av øket forsvarskraft, saa har det jo ingen hensigt at indføre regimentsinstitutionen. Da vilde det være greiere at la være at indføre regimenter og ikke lave noget led mellem bataljoner og brigader. Derved vilde man spare de penge, som gaar med til regimentsstaber, og man kunde da opsatte adskillig flere bataljonsstaber end dem, vi har nu. Der vilde være god raad til at faa baade kommanderende generals forslag og faa endda flere bataljoner opsat end efter hans forslag. Komiteen har imidlertid hat en ganske anden mening med at opsatte regimenter end den, som gir sig uttrykk paa denne maate. Av de foreliggende dokumenter er vi blit overbevist om, vi, som ikke har nogen innsikt i disse spørsmaal fra først av, at opsætning i regimenter er den maate, hvorpaa man kan utnytte infanteriets kampkraft meget mere effektivt end ved nogen anden inndeling. Under min befatning med dette - vi har jo holdt paa og pusle med det nu straks i 2 aar - saa har der været hos mig personlig en lønlig tanke, som jeg næsten ikke har vovet at uttale for mine militære medarbeideres skyld i komiteen, og det er den, at denne vei, som vi har anvist, med 3-bataljonsregimentet samlet paa en plads og

regimentsøvelser i fred er den eneste, som kan skimtes, som muligens kunde føre os til engang i tiden at kunne faa endda kortere militærøvelser, end vi nu har. Det har været fremholdt mange gange her i salen fra de forskjelligste kanter, at en av de ting, som tynger os mest ved vore forsvarsforanstaltninger foruten budgettet, det er at en saa stor del av landets dygtigste ungdom holdes borte fra sit arbeide netop i den travleste tid paa aaret. Saa for hver dag, man kunde faa avkortet, vilde det være en stor materiel vinding for nationen. Hvis man nu kunde faa indrettet det slik, som vi haaber, at smaagutterne i skoledagene lærte de forberedende militære øvelser, lærte at staa og gaa, gjøre vendinger, opslutninger - alle disse ting, som de da lærer som lek og som fæstner sig for livet, og som de har nytte av, enten de blir soldater eller ei, og hvis de siden i ungdommen kunde lære at skyte og haandtere sit gevær i skytterlagene, saa vilde de, naar de kom paa moen og gik ind i rekrutkompaniet, kunne ha de øvelser færdige, som de nu maa gaa og stampe med i ukevis under slit og utilfredsstillelse; for en utvokset, kanskje arbeidsfæstnet krop har meget vanskelig for at lære disse ting. De lærer det aldrig - mange av dem ialfald. Paa det vis vilde tjenesten ved rekrutkompaniet kunne gjøres meget kortere end nu. Det blev bare en slags avpussning og derfra gik de ind i bataljonen og fik den øvelse, som de trængte, der. Naar man saa hadde regimentet samlet paa samme plads, saa kunde de i den ordinære fredsøvelse ogsaa faa øvelse i den feltmæssige tjeneste regimentsvis. Hvis man paa nogen maate skal kunne tænke at naa til kortere øvelser, saa maa det bli paa den vei, som militærkomiteen her har antydnet, nemlig ved at opsætte vort infanteri i 3-bataljons regimenter, hvorved vi naar at faa hvert regiment paa regimentsplads og at faa regimentsøvelserne ind som ordinært led i de aarlige fredsøvelser. Og kan man ikke naa saa langt, at man faar nogen avkortelse av tiden, saa faar man ialfald en fordel paa anden maate, derved at man faar en bedre opeksercert hær, og det kan vel være, at kravene paa det omraade blir større med aarene akkurat som paa alle andre, og da trønger vi alle de tilskud vi kan faa, hvorved vi kan hjælpes frem i øvelse og dygtighet her som paa alle andre omraader. Men jeg gjentar, skal man kunne øine nogen utvei til at faa en kortere øvelse, saa er det ad denne vei. Nogen anden kan ikke skimtes.

Saa var det tverinddelingen, det andet spørsmåal, vi her har diskutert. Vi har nu lste brigade liggende langs grænsen, parallelt med den. Vi samler dens folk fra nord til syd i flankemarsj langs grænsen. At det var saa før, i unionens tider, derpaa var vel ikke saa meget at si, da vi hadde en naturlig krigsalliert paa den side grænsen. Men naar vi ikke mere har det, synes jeg dog, det var noksaa naturlig, at de forandrede vilkaar tvang os til at gjøre en forandring ogsaa i dette forhold. Det kan umulig passe at ha det slik nu som før, naar vilkaarene er blit

saa forskjellige. Og det er betegnende, at i alle de lande, som har en landegrænse mot et andet land, der har de aldrig sat op sine brigader parallelt med grænsen, men bestandig mot grænsen. Den ærede statsraad sa, hvordan han vilde gjøre det. Han vilde bruke grænsevagten, andet opbuds infanteri, som skulde dække tilgangene, mens vi samlet os bakenfor. Ja, det er den maate, man maa gjøre det paa. Men vi skal huske paa, at andet opbuds kompanier har ikke saa forfærdelig store chanser for at kunne holde den stilling saa længe. Fra den anden side kan de sætte paa med en hel arme eller en armedivision for den saks skyld, og da er det ikke at vente, at grænsevagten skal kunne holde den stilling saa længe, indtil vore brigader faar marsjert op. Og hvorledes skulde det gaa, om grænsevagten blev kastet tilside, og der kom en armedivision eller en hæravdeling av større eller mindre vælde over grænsen og blandet sig i vor mobilisering? Jeg antar det skulde bli nok saa vanskelig det. Vi har ingen sikkerhet for, at det ikke kunde ske. Og lar vi da vore brigadeavdelinger marsjere flankemarsj langs grænsen, saa er det de bedste vilkaar for at skape forvirring. Vi kan tænke os, at grænsevagten holder stillingen, til vi faar mobilisert; hvad skal vi saa gjøre? Skal vi sende bud over og si: vær saa god, mine herrer, nu er vi færdige, kom an! Aanei, vi faar nok gjøre, som militærkomiteen har tænkt, sende hele brigaden til grænsevagt, det vilde nok bli resultatet. Og for at ha den fulde nytte av denne vil enhver forstaa, at den ordning, som igaar blev skildret saa utførlig av hr. kaptein Aavatsmark, den er da den bedste.

Saa er det det tredje spørsmaal, om vi skal gjøre alle brigader like store. Jeg kan ikke forstaa det anderledes, end at det er nærmest et honnørspørsmaal. Det skaffer os jo ikke et gevær mere, det skaffer os ikke en soldat mere, det skaffer os med andre ord ikke nogen forøkelse av vor effektive forsvarskraft. Hvad det skaffer os er flere officerer for de kræfter, vi har. Jeg skal ikke nægte, at det har sin betydning det ogsaa, og specielt vil det ha betydning, hvis vi skal sætte op store uhaandterlige avdelinger. Men nu har vi netop av dr. Sjursen faat høre, at vore avdelinger er smaa, saa noget behov i retning av at skaffe forøket befal, forat avdelingerne skal bli lettere at haandtere kan der ikke være. Og dette er en meget kostbar fornøielse. Kommanderende generals forslag vil skaffe os i forøkede lønninger for hvert aar 196000 kroner foruten 600000 kroner en gang for alle; saadan er det oplyst; og da spør jeg, om det er forsvarlig at gjøre det for disse brigader henede søndenfor Tromsø stift, naar vi har de store mængder opeksercerte soldater deroppe, som vi ikke kan faa brugt i tilfælde av krig, fordi vi ikke har avdelinger at sætte dem ind i? Jeg kan derfor ikke under nogen omstændighet stemme for nogen av de andre forslag, som er fremsat; jeg holder paa komiteens indstilling, og jeg vil henstille til mine herrer i Stortinget at faa sikker greie paa, hvorvidt det er

forenlig med vor økonomi for tiden at gaa til forøkede byrder økonomisk utenfor det, som komiteens indstilling indebærer. Jeg har mine sterke tvil om, hvorvidt budgetkomiteens formand eller finansministeren med noget let hjerte gaar til at sette op en armeordning, som skaffer os større utgifter, end dem, vi har, og som - jeg gjentar det - ikke skaffer os forøkede stridskræfter.

Konow: Der faldt en uttalelse av hr. Foss idag, som jeg skal faa lov til at hefte mig noget ved. Han spurte først i anledning av hr. Grivis foredrag, hvorfor man nu endelig skulde rette sine øine mot øst, og han la til, at et overfald fra øst vilde være et røveranfald; men den stigende vækst av voldgiftstanken skulde man nu forutsætte skulde gjøre et saadant anfald næsten til en umulighet. Ja, hvordan er nu i virkeligheten situationen i Europa? Jeg skal kun minde om, hva der er skedd i det sidste aars tid. Den nuværende situation begyndte med fyrstemøtet i Reval, hvor det ialfald blev kundgjort for Europa, at England og Rusland hadde indgaat i et slags forbund, saaledes at England, Rusland og Frankrike stod sammen mot det tyske rike og Østerrike under visse eventualiteter. Det næste skridt var, at den tyske riksdag enstemmig og uten debat forøket sit flaaatebudget paa bygningskontoen med mange millioner kroner. Saa aaret efter fik England underretning om, at bygningen av den største type av krigsskibe var i Tyskland saaledes forcert, at det inden 1912 eller ved det aar vilde ha en flaaate som ialfald for den største og mest effektive types vedkommende var den engelske jevnbyrdig. Hvad det virket i England, tænker jeg, vi alle husker, hvordan alle partier sluttet sig sammen om en sterkere bygning av krigsskibe. De forandret sine planer for flaaatebygning og forcerte, ogsaa de, sin bygning av krigsskibe. Og saa fik vi dette møte i London av alle engelske koloniers utsendinger, hvor der faldt de betegnende, opsigtsvækkende ord fra lord Roseberry og fra lord Grey, utenriksministeren, hvor de sa, at den nuværende situation, uagtet der ikke var et eneste forhold, som kunde begrunde frygt for krig, dog var saa ængstelig; denne stilhet indgav dem en saadan frygt for, at det likesom skulde være en stilhet før det voldsomme utbrud. Den stigende animositet eller uvilje, om jeg kan kalde det saa med et avdæmpet uttryk, mellem England og Tyskland, begrundet i deres konkurranseforhold, det er den, som nu av alle tillægges den største betydning med hensyn til utviklingen av forholdene i Europa. Og saa kommer der en faktor til utenfor Europa, og det er Indien. Sker det, at der kommer et oprør i Indien og Englands kræfter, dets flaaate, blir engagert for at stille det oprør - og vi vet, hvad det kostet England at kue oprøret i Transvaal - da gad jeg vite, om Tyskland kan holde sig fra at erklære England krig for at faa avgjort mellemværendet engang for alle. Hvis saa forholdet blir det, at der blir en stor europæisk krig: Det tyske rike og Østerrike kommer i krig med Rusland, Frankrike og England

- og den tyske hærmagt er mere end jevnbyrdig med Frankrikes og Ruslands - ja, da staar vi alene likeoverfor Sverige. Hverken neutral sone eller integritetstraktat vil kunne hjelpe os likeover Sverige, hvis Sverige vil angripe os. Nu, hvorvidt det vil det, det kan jo være et spørsmål; men alle de opplysninger, vi har - her kan vi jo tale frit, det er jo et hemmelig møte - gaar i den retning, at det er saa langt fra, at avtalen i 1905 og de ofre, som Norge dengang gjorde for at tilveiebringe et fredelig forhold frem gjennom tiderne, har virket beroligende, at stemningen er blit mere bitter likeoverfor Norge i mange og vide kredse, ikke blot blandt de ledende, men ogsaa ut over det hele, store folk, saa jeg tror nok, at naar vi skal ordne vort hærvæsen, faar vi se mot øst, saa faar vi ta hensyn til de forviklinger, som kan komme. Og det, jeg her har skildret, er noget, som kan hænde i løpet av en ikke saa lang række av aar. Der kan komme mange ting i veien. Der kan komme situationer i Europa, som aldeles umuliggjør en saadan konflikt som den, jeg har skildret. Men saaledes som forholdene nu er, maa vi ialfald regne med den. Vi maa regne med den europæiske situation, og vi maa regne med de muligheter, de eventualiteter, som den byr, vi likesom alle andre folk. Naar vi saa skal ordne vort hærvæsen med det sigte paa østgrænsen og faa en hærordning, som kan hurtigst og bedst stille vore kræfter disponible til at forsvare vor østgrænse, da er jeg ikke i tvil om, at militærkomiteens indstilling byr den største forsvarskraft. Der er talt om de ulike brigader. Hr. Foss har talt varmt for sit distrikts, jeg hadde nær sagt formentlige interesser, som skulde gaa mot militærkomiteens indstilling. De har følt det som en forringelse av sin betydning i distriktet der, at de skulde ha en brigade, som talte færre folk end de østlandske brigader. Jeg kan ikke se det paa den maate. De faar jo opsætninger av regimenter og bataljoner, med det samme antal mand og med det samme antal officerer som de andre distrikter, og de faar desuten en brigadefører, som er kostbarere. Han koster forholdsvis mere pr. mand end i de andre distrikter, saa skulde man sammenligne her, saa skulde man i grunden si: Ja, dette maa være en elitebrigade, siden man kan ofre saa meget paa denne brigadestab, forholdsvis langt mere end i de andre distrikter. Det skulde i grunden være ræsonnementet. Sydlandet kan jo ikke skaffe sig flere mand, end det har, og utsigterne for, at man skal komme i kamp paa de sydlige dele av Norge er mindre, til en avgjørende kamp meget mindre, end paa østlandet. Vi har den store risiko at maatte kjæmpe mot en sterk fiende mot øst; det har ikke sydlandet i den grad. Følgen derav er da den, at vi maa koncentrere vore kræfter og saa hurtig som mulig faa dem mot østgrænsen.

Saa siger hr. Høstmark - det er han, som navnlig har ført forsvaret for den kommanderende generals opsætning og for sit eget subsidiære forslag da naturligvis -: Ja, men vi skaffer flere bataljoner: Vi kan sende Telemarkens

regiment, Telemarkens og Numedals bataljoner, mot østgrænsen like fuldt, enten de er indenfor kristiansandske brigade eller utenfor, og saa sætter jeg op 1 bataljon til, siger han. Ja, han gjør det; men det kan da ogsaa militærkomiteen gjøre efter sin inndeling; den kan ogsaa sette op en bataljon til i sine distrikter, naar de vil ofre penge paa det. Det koster, det er det, som er saken; hvad enten hr. Høstmark opsætter en bataljon eller hr. Bratlie gjør det, saa koster det saa og saa mange tusen kroner mere, og vil man ofre dem? Hr. Høstmark ryster paa hodet; men det er saa, det kan ikke nægtes. Men hvorfor skal man ta Telemarken og alle de distrikter der, som, naar det kommer til en avgjørende kamp mot fienden, som jeg forutsætter kommer fra øst, naturlig maa dra ned mot sjøen, ned mot Kristianiafjorden for at dække det distrikt der - det er deres naturlige opmarsj - hvorfor skal vi la dem være indbefattet i en anden brigade, end de efter de naturlige forhold bør tilhøre, naar man vil opsætte kampenheter, som i krig skal kunne dra nytte av den fordel, som opsætningen i fred skulle yde? Det skjønner jeg ikke. Der er talt om den oprivning, som vil ske - det er ikke kommet saa sterkt frem i denne debat, som det er kommet frem tidligere under pressediskussionen. Nu, jeg vil fremholde, at vor nuværende hærordning i virkeligheten er en oprivning for mange distrikters vedkommende. Distrikters befolkning, som naturlig hører sammen, splittes ad ved den nuværende hærordning. Jeg taler av erfaring fra Hedemarken. Hedemarkens bataljon tæller ikke en eneste soldat fra Hedemarkens fogderi. Østerdalens bataljon har soldater fra Østerdalen, Gudbrandsdalens bataljon fra Gudbrandsdalen; men Hedemarken med centrum i Hamar, hvor det skulde være saa let at faa samlet en bataljon, har ikke en eneste soldat i den bataljon, som bærer Hedemarkens navn. De er spredt ad, trukket op til Gudbrandsdalen, til Østerdalen og trukket ned til Gardermoen. Nu blir da det samlet; der blir en bataljon, som kommer til at bestaa av Hedemarken og av de nordligste dele av Solør, som kommer til at eksercere paa Terningsmoen, og faar den korteste vei til og fra samlingspladsen. Og likedan i andre distrikter. Militærkomiteens indstilling samler dalførernes, distrikternes befolkning i enheter, som er naturlige. Den ærede representant hr. Sjursen talte om, at Solør blev revet i stykker. Ja, Solør er iturevet allerede nu.

Hr. Sjursen nævnte som en grund for, at man skulde holde paa den kongelige proposition, oberst Stangs foredrag i 1901. Ja, hvordan var forholdet i 1901? Forholdet var det, at vi var bundet ved tverdelingen i linje og landvern. Man kunde ikke faa en ordentlig inndeling dengang. Skulde man ta linjens regimenter for sig og landvernets regimenter for sig, de 6 første aarsklasser for sig og de 6 sidste aarsklasser for sig, blev regimentsomraadet saa stort, at det blev umulig. Stang holdt paa, at man ingen forandring skulde gjøre, det var hans principale standpunkt. Ingen forandring skulde

gjøres dengang, og det av den grund, at han trodde, man allerede i 1903 skulde komme til det endelige oppgjør med Sverige. Det var hans forutsætning. Det oppgjør, som kom i 1905, det trodde han allerede skulde foregaa i 1902-03, og da vilde han ingen forandring ha gjort i hele vor hærordning. Det er forklarlig nok; men hvad standpunkt han nu vilde ha staat paa, det vet ingen. For mig staar det, som militærkomiteens indstilling ogsaa byr en fordel ved 3-bataljonsregimentet. Det er uttalt saa klart og greit av komiteens formand, at jeg ikke skal hefte mig ved det. Og selv motstanderne, de, som holder paa 4 bataljoner i regimentet, tror jeg erkjender, at i mange henseender er 3-bataljonsregimentet en fordel. Dette at soldaterne kan samles og øves i fred paa én plads, det tror jeg er saa væsentlig for os, at det skulde tilsi os at være enige med militærkomiteen i opsætning av 3 bataljoner i regimentet.

Saa er jeg desuten enig i tverdelingen. Jeg kan ikke forstaa andet, end at tverdelingen paa østlandet med de to brigader, som gaar tversover, vil gjøre mobiliseringen hurtigere, greiere og bekvemmere og bringe de bygder sammen, som naturlig hører sammen. Det er ikke naturligt, at alt skal trækkes nedover til Kristiania og Fredrikshald eller Fredrikstad.

Ja, dette var i korthet, hvad jeg hadde at si; men der er en ting til, som jeg vil erindre baade forsvarsdepartementet og militærkomiteen om, og det vil jeg gjøre her i det hemmelige møte; det er angaaende østgrænsen, angaaende befæstningen av østgrænsen. Vi har jo i Stortinget i 1906-07 og i 1908, saavidt jeg vet, truffet foranstaltninger til visse fæstningsverker paa østgrænsen, ved Sarpsborg og i det nordenfjeldske Norge; men endnu ligger aapen en av de store veie, som fører fra Sverige og ind i Norge like til Kristiania, det e avsnittet ved Fossum og Langenæs, hvor der er baade veibro og jernbanebro. Selv om Sverige holder forpligtelsen med den neutrale sone, saa kan de over Skjebergkilen, som ligger i ganske kort avstand fra Strømstad, efter 2 dages marsj staa ved Glommen og efter 2 dages marsj være ved Kristiania. Efter 4 dages marsj kan de rykke ind i Kristiania, før vi endnu kan faa fuldført vor mobilisering, hvis vi da ikke faar en række befæstninger, som kan hindre fienden, mens vi mobiliserer. Stangs plan var jo den, at disse grænseforter, som vi sløifet i 1905, skulde dække hele vor mobilisering. Nu vet jeg godt, at der fra forsvarsdepartementet er kommet en proposition om det største fort, men den er endnu ikke behandlet. Jeg vil rette den indstændige appel til militærkomiteen, at den sørger for, at den blir behandlet iaar. Det er det ene. Det andet er oppe ved Narvik. Indløpet til Narvik ligger aldeles ubeskyttet; det er et svakt punkt for Norge. Stortinget har avsat midler til at bygge befæstningsverker, som skulde hindre kanskje en enkelt svensk krydser fra at ta Narvik og derved sætte sig i besiddelse av jernbanen. Jeg vil henstille til

forsvarsdepartementets chef at komme med forslag derom. Dette er nødvendige foranstaltninger, hvis vi skal kunne sikre vort land, sikre mobiliseringen i det søndenfjeldske og sikre, at ikke det nordenfjeldske blir skaaret av ved Narvik. Det er likesaa nødvendig som at faa en effektiv hærordning, som kan fremme vort forsvars mobile styrke.

Mowinckel: Det var meget interessant at høre den sidste taler utvikle sit syn paa Europas storpolitiske militærforhold, muligheten av en krig mellem England og Tyskland, som man jo i Europa i den sidste tid har hat en følelse av traadte nærmere og nærmere, og den derav følgende mulighet for fiendtlige komplikationer for vort lands vedkommende med Sverige. Men der var noget, som undret mig litt ved den ærede repræsentants ræsonnement, og det var hans konklusion. Naar han nemlig imøteser som en ikke fjerntliggende mulighet en krig mellem England og Tyskland, saa er det første spørsmåal, han gjør sig selv: hvad kan vi risikere, naar der bryter ut krig mellem England og Tyskland? Til det spørsmåal svarer han: da risikerer vi en krig med Sverige. Men naar hr. Konow mener, at vi kan risikere en krig med Sverige, skulde man tro, at det, han først og fremst vilde ta hensyn til, det var, at vi stod fuldt beredt til at ta imot det fiendtlige overfald, som kunde vente os fra Sverige. Men gjør han nu det? Han siger, at netop ut fra hans syn paa den militærpolitiske situation foretrækker han militærkomiteens indstilling. Men nu er alle militære utenfor netop militærkomiteen selv, praktisk talt alle militære, enige om, at netop risikoen for en krig med Sverige i en nær fremtid gjør, at man skal være meget forsiktig med at skaffe vort land en lang overgangstid, man skal knytte den nye organisation saa nær op til den gamle for ikke at risikere at forlånge den svakhetstilstand, som alle officerer er enige om følger av en ny organisation. Ve os, hvis Sveriges anfald kommer paa en dag, da vi netop er oppe i svakhetstilstanden under gjennemførelsen av den nye organisation. En svakhetstilstand maa vi gjennomgaa; men knytter man den nye organisation saa nær op til den gamle, som det paa nogen maate gaar an, uten at forsvaret svækkes, saa vil jo denne svakhetstilstand kunne bli mindst mulig og vor motstandsevne likeoverfor Sverige desto større. Dette ser hr. Konow bort fra, og i saa henseende bryter han med den opfatning, som fremfor alt har været gjort gjældende av oberst Stang: at gjøre svakhetstilstanden saa liten og kortvarig som mulig, forat vi altid skal staa sterkest mulig beredt, hvis anfaldet kommer. Vi kan ikke vælge dagen og timen for et saadant anfald, det vælges paa den anden side, og det vælges kanskje med aapent øie for det tidspunkt, da vor svakhetstilstand er størst. Hr. Konow staar i avgjort strid med de officerer, som i et langt liv netop har hat for øie, ogsaa i unionens tid, at vort forsvar først og fremst maatte organiseres med et oppgjør med Sverige for øie. Jeg mener saaledes, at netop hr.

Konows syn paa forholdet til Sverige skulde tilsi ham at være meget var her, det skulde tilsi ham ikke uten videre at gaa paa militærkomiteens forslag, medmindre militærkomiteens forslag bevislig hadde saa store fordele, at man maatte si, at de svakhetsmomenter, som ligger i overgangstiden, mere end opveies ved det. Men det mener jeg, der i debatten ikke er levert noget bevis for.

De tre spørsmaal, som i grunden har traadt sterkest frem i denne diskussion, som er de, hvorom debatten væsentlig har dreiet sig, er følgende: det ene er 3- eller 4-bataljonsregimenter, det andet er like eller ulike brigader og det tredje er spørsmålet om længdedeling eller tverdeling. Hvad nu det første spørsmaal angaar, 3 eller 4 bataljoner, saa maa jeg si, at jeg, efter at ha paahørt debatten her er kommet til det resultat, at 3-bataljonsregimenter er at foretrække, ikke mindst paa grund av den fordel, man faar ved opøvelse allerede i fredens tid av disse 3-bataljons regimenter. Dette er ganske i sin almindelighet sagt det resultat jeg er kommet til likeoverfor det spørsmaal. Men saa er det det andet spørsmaal: like brigader. Og nu stiller det sig saa med de forslag, som kommer til avgjørelse her, at spørsmålet om like brigader er nær og avgjørende knyttet til spørsmålet om 3 eller 4 bataljoner. Like brigader kan, saaledes som saken her nu ligger an faktisk ikke kjøpes for anden pris end 4 bataljoner. Der er intet andet forslag optat. Og saa maa jeg da spørre mig selv: tillægger jeg dette spørsmaal om like brigader en saa stor vægt, at jeg for at opnaa det blir nødt til at gaa paa 4 bataljoner, og jeg maa da svare: ja, jeg er nødt til det av hensyn til den vægt, som jeg legger paa for forsvarets skyld at beholde like brigader i vort land. Jeg blir altsaa nødt til ut fra mit syn at stemme principalt for propositionen, skjønt jeg beklager, at ikke propositionen har fundet en form, som muliggjør 3-bataljonsregimenter med like brigader, eller at man har fundet det for kostbart; men jeg føler mig ogsaa overbevist om, at man ved propositionens 4-bataljonsregimenter kun vil ha en kortere overgangstid til 3-bataljonsregimenter. Naar befolkningen vokser, naar man ved nedsættelsen av utskrivningsalderen faar flere folk, vil det næste og forhaabentlig meget nærliggende skridt være, at man til brigaden legger en 9de bataljon og derved opnaar 3-bataljonsregimenter paa grundlag av det bestaaende, paa grundlag av like brigader. I virkeligheten mangler der kun 3 bataljoner for at opnaa det, idet den kongelige proposition opsætter jægerkorpset med 2 bataljoner, saa at man ved at fordele jægerkorpset i brigadeforbånd i virkeligheten har den 9de bataljon for 2 brigader, og der vil da bare mangle 3 bataljoner, som ved befolkningens vækst og ved nedsættelse av utskrivningsgrænsen formentlig meget hurtig vil opnaaes.

Nu har jeg spurt mig selv og søkt at gjøre rede for mig selv, hvorfor jeg mener, at der bør lægges slik vægt paa like brigader, og det, som da hovedsagelig har spillet ind

for mig, er det, som komiteens formand fandt det noget underlig, at forsvarsdepartementets chef vilde nævne som argument, nemlig dette med aanden i armeen. Vi skal huske paa, at vor arme gjennemgaar psykisk set - hvis jeg kan bruke et saa søkt uttrykk - en meget vanskelig tid. Det er en sterk bevægelse oppe mot vort forsvar, en opinion, som skriver sig dels fra et ideelt syn paa fredsbevægelsen og dels ut fra likefrem en følelse av uvilje mot vore hærøvelser, og alt dette bidrar til, at følelsen likeoverfor armeen, likeoverfor forsvaret, ikke er saa god som ønskelig kunde være for paa den at bygge et sterkt forsvar. Det, mener jeg, er et meget sterkt moment, naar der spørres om, hvorledes vi skal ordne vor hær, hvorledes vi skal bygge den nu, naar vi staar likeoverfor en ny organisation, saadan at vi sterkest motarbeider den uvilje, som nedenfra - kan jeg trygt si - vokser op. Man faar huske paa, at der er et sterkt politisk parti, som med stigende stemmetal manifesterer sin styrke ved alle vore valg, og det store parti har foreslaat, at den almindelige vernepligt skal ophæves, og man vil da kunne si sig selv, hvor sterk denne bevægelse er, og at det ikke er av veien, om der ved en ny organisation tages meget sterkt hensyn til denne bevægelse. Men det er min overbevisning, at denne bevægelse vil paa sørlandet og vestlandet faa en meget kjærkommen, men derfor ikke mindre skadelig næring ved det organisationsforslag, som militærkomiteen her har tat op. Man har ikke regnet med dette psykiske moment i tilstrækkelig grad i militærkomiteen. Man har altfor meget regnet med den mekaniske side av forsvaret, og det er mulig, - jeg vil ikke benægte det - at der er meget, som taler for, at den rent mekaniske side av forsvaret synes at være vel tilgodeset ved den ordning, som har fundet sted med ulike brigader; men man har ikke tat hensyn til dette moment, som jeg her har nævnt, og som grunder meget dypere end man kanskje tror. Der er sagt om os, som hævder dette, at det er et feilsyn, det er kun lokalpatriotisme, som faar et uriktig uttrykk. Jeg vil heller ikke benægte det; men al den stund at den er meget utbredt, tror jeg, at man skal se sandheten i øinene og ta et vist hensyn til den. Det er mulig, at den skriver sig fra officerer og underofficerer, som tror, at deres stilling vil skades ved de ulike brigader; men hvad hjelper det, naar disse officerer og underofficerer paavirker opinionen, saa den breder sig til soldaterne selv, breder sig til befolkningen selv i disse strøk - hvad hjelper det da, at vi synes, at den er uriktig og misforstaat? Den er tilstede og kan skade disse distrikters forsvarsaand, og den har faat uttrykk ikke alene hos officerer og underofficerer, men næsten enstemmig i pressen, og saa sterk har den været, at naar man undtar militærkomiteens officerer, kan man trygt si, at den har virket slik, at ogsaa her østerpaa er den almindelige mening blit den, som har faat uttrykk gjennom "Morgenbladet" f.eks. og gjennom fagskrifter; blit den, at det vil skade forsvaret i det

store og hele tat, hvis der ikke tages hensyn til dette krav paa like sterke brigader, eller rettere sagt, dette krav paa, at ikke store landsdele som sørlandet og vestlandet likefrem skal sættes tilbake sammenlignet med den stilling, de nu har. Man kan si, at denne følelse er rigtig eller uriktig, berettiget eller ikke berettiget; men det maa indrømmes at være haardt, at det første skridt, som gjøres efter unionens opløsning, naar man gaar til omorganisation av armeen, er at indskrænke disse brigaders størrelse, gjøre dem mindre i styrke og tal. Man hævder derimot, at det ikke menes; men det gjøres ihvertfald gjældende paa de kanter, at disse distrikters betydning ikke er saa stor, at det av hensyn dertil er paakrævet at stille deres brigader op med den samme styrke som tidligere. Jeg skal gi et litet uttrykk for den opfatning, som er tilstede i officerskredse paa vestlandet ved at læse op lidt av et brev fra en mand, som jeg praktisk talt kun kjender av navn: "Skulde dette forslag gaa igjennem, vil det uten tvil bli til skade ogsaa for kvaliteten av de tilgaaende Bergensofficerer", siger han. "Vi blir et mindrebruk og faar paa os et andenrangs stempel, som ikke vil virke opfordrende paa de dygtigste officerer i retning av ønske om ansættelse ved denne brigade. Der vil lægges grundlag for misundelse og daarlig samarbeide, og vore kolleger paa østlandet vil lettelig kun ha et skuldertræk som svar paa vore henvendelser og vort arbeide". Det er mulig, man kan si, at dette er en ren misforstaaelse, og at det er en rent gal opfatning av denne officer. Men denne opfatning breder sig i hele pressen og vil utvilsomt benyttes i den forsvarsnihilistiske agitation, som meget sterkt breder sig ogsaa paa vore kanter. Nu vil jeg si det, som jeg sa isted, at hvis det kunde bevises, at militærkomiteens inndeling av hensyn til et sandsynlig angrep fra Sveriges side var nødvendig, saa fik man uanset den svakhetstilstand, som utvilsomt vilde tilveiebringes for vort forsvars vedkommende paa vestlandet og sørlandet - saa fik man uten hensyn til den gaa paa militærkomiteens indstilling. La os gjøre en sammenligning; la os sette propositionen ganske ut av betragtning; la os ta et andet forslag, som har fordelene ved 3-bataljonsregimenter, og som naturligvis, naar ikke det bedste kan opnaaes, dog vilde virke meget bedre end militærkomiteens indstilling, - la os ta kaptein Høstmarks forslag og sammenligne det med militærkomiteens indstilling. Kapt. Høstmarks forslag bygger nemlig paa det samme grundlag i spørsmålet om de 3-bataljoners regimenter. La os ta disse to forslag og stille dem mot hinanden. La os spørre, om kapt. Høstmarks forslag like overfor den eventualitet, en krig med Sverige, byr mindre fordele end militærkomiteens indstilling. Jeg hørte meget opmerksomt paa hr. Høstmarks utredning og likesaa paa de indvendinger, som er gjort imot den; men jeg kan ikke si, at jeg har kunnet dra den slutning, at kapt. Høstmarks forslag byr en daarligere stilling likeoverfor Sverige end militærkomiteens

indstilling. Hvad er forholdet? Hr. Høstmarks forslag rører ikke ved trondhjemske brigade. Den kan forsaavidt sættes helt ut av betragtning i denne forbindelse; den blir fremdeles en stor, sterk brigade med alle specialvaaben og med 9 bataljoner. De to østlandske brigader opstiller hr. Høstmark med den samme styrke som militærkomiteen, med 9 bataljoner hver. Det er ogsaa to sterke brigader med fuldt utstyr. Det vil altsaa si, at i det øieblik vor grænse angripes, staar det samme antal brigader færdige til at møte angrepet efter hr. Høstmarks forslag som efter militærkomiteens indstilling. Ingen svækkelse i saa henseende vil ske. Men saa har kapt. Høstmark lagt Telemarkens regiment til sørlandets brigade, til Kristiansands brigade. Derved har han opnaadd, at sørlandets brigade blir noget sterkere, men han har ikke lagt Telemarkens regiment i en stilling, som vanskeliggjør dets anledning til at komme først til grænsen, som hr. Grivi sa. Telemarkens regiment med 3 bataljoner vil efter kapt. Høstmarks forslag faa sin militære eksercis paa den samme eksercerplads og være under de samme mobiliseringsforhold, like let og hurtig kunne komme de østlandske brigader til hjælp som efter militærkomiteens indstilling. Men kapt. Høstmarks forslag har den store fordel likeoverfor Sverige, at da vil Telemarkens regiment komme mere som et tillæg til de østlandske brigader, mens det efter militærkomiteens forslag bare kommer som en del av de østlandske brigader. Og naar hr. Konow sa, at enten kapt. Høstmark opstiller disse bataljoner eller militærkomiteen opstiller dem, blir det det samme, saa er nok det rigtig. Men hr. Konow glemte, at en bataljon mere er en øket styrke i vort forsvar, fordi den omstændighet, at der opsættes flere avdelinger under kommando, byr en styrkelse for det samlede antal avdelinger. Dette er altsaa det likefremme forhold like overfor Sverige, jeg har ikke hørt det motbevist. Og jeg vil spørre hr. Konow, som nu holder paa militærkomiteens indstilling imot hr. kapt. Høstmarks forslag, om han benægter rigtigheten av dette, at efter kapt. Høstmarks forslag staar der tre store brigader - iberegnet Trondhjems brigade - langs grænsen plus Telemarkens regiment, mens der efter militærkomiteens indstilling staar tre sterke brigader uten Telemarkens regiment. Og den omstændighet, at Telemarkens regiment er knyttet i forband sammen med sørlandets brigade, hvad vil det si? Det vil si, at vi i tilfælde av en kamp med Sverige kan utnytte Telemarkens regiment like let, like hurtig, som militærkomiteen vil, paa østlandets sletter, men det vil ogsaa si, at hvis der kommer noget paa paa sørlandet, saa er Telemarkens regiment knyttet til sørlandet i forband. Sørlandet har faat gjennom det regiment en forsvarsstyrke, som bringer brigaden tilnærmelsesvis op med de brigader, som skal forsvare østlandet. Jeg har et indtryk av, og i saa henseende deler jeg lidt det, som har været betegnet som en misforstaaelse, som en lokalpatriotisk svakhet hos vestlænderne og sørlænderne; jeg har et indtryk av,

at det, som det først og fremst gjelder om at forsvare, det er østlandet, og av den grund ordner vi os med det ene og det andet paa østlandet og spør mindre om, hvorledes det kan gaa med vestlandet og sørlandet. Nu er østlandet militærpolitisk set nr. 1; det indrømmer jeg. Det maa være det, som maa lægges mest kraft paa; men man skal ikke uten videre eskamotere(?) sørlandet og vestlandet som en quantité négligeable, naar det gjelder krigspolitiske forhold. Netop det billede, som hr. Konow rullet op om en krig imellem England og Tyskland, skulde gjøre ham opmerksom paa, at under en slik krig er det ikke utelukket, at sørlandet kan ha en ganske betydelig interesse for de krigførende magter, og den omstændighet, at Kristiansand nok kan tænkes at være et meget kjært objekt for de to magter, skulde ikke føre til, at man synes, at det var rent upraktisk, at man hadde Telemarkens regiment at ta til som en hurtig mobiliserbar del av Kristiansands brigade. Det er heller ikke ganske utelukket, at svenskerne tænker som saa: Nei, hvorfor skal vi netop angripe Norge paa de punkter, hvor man gjennom aarrækker - og de vet det, der er ingen, som vil benægte det - netop har lagt sin forsvarsstyrke, hvor de har befæstet indgangene, og hvor de har ordnet sig slik, at de hurtigst mulig kan mobilisere sine tropper? Kunde det ikke tænkes, at svenskerne sa: Nei, vi vil ikke angripe der, hvor Norge er bedst forberedt, vi angriper, hvor Norge er svakest. Og som et slikt svakhetspunkt har stadig været nævnt vestsiden av Kristianiafjorden, og muligheten av, at svenskerne setter sig fast paa vestsiden av Kristianiafjorden, styrkes ved, at kristiansandske brigade svækkes. I det hele tat gaar det nu engang ikke i en krig slik, at man indretter sig efter det, som motstanderen har beregnet; men man søker at krydse motstanderens beregninger, og derfor skal man regne med den eventualitet og ikke med den, man helst ønsker skal indtræffe.

Og hvorledes er det nu med militærkomiteens forsvar for de smaa brigader, dette som er styrken i deres forsvar, den naturlige inndeling, som den siger, den naturlige overføring av sørlandets brigader til østlandet? Det er et forsvar, en begrundelse, som er ganske vel bygget, jeg skal indrømme det. Men hvorledes staar militærkomiteen, naar den samme begrundelse skal overføres til bergenske brigade? La os se lidt paa det. Paa østlandet har den gjort alt mulig for at ordne regimenter med samlet øvelse paa regimentspladser. Nu skulde man tro, at disse smaa brigader, som er opstillet paa sørlandet og vestlandet, vilde den ialfald gjøre alt mulig for at faa saa vel forberedt i fredens dage som mulig, at den ialfald vilde sørge for, at de tropper, som blir igjen derhenne, blir godt sammensveiset og godt indeksercert. Hvorledes er det ordnet med bergenske brigade? Der er talt saa meget om naturlige grænser, og at man burde ta hensyn til naturlige grænser. Hr. Konow, som først hævet sig paa stolte vinger utover ethvert lokalt hensyn, sank noksaa vingskutt ned

paa Hedemarkens sletter og talte noksaa bekymret om Hedemarkens bataljons forhold. Men hvorledes er det med militærkomiteens frie, ubundne høiere syn, naar det gjælder Bergenhus? Der har militærkomiteen, som paastaar, at den utelukkende har set paa de store landshensyn, vilkaarlig skaaret Søndhordlands bataljon bort fra Bergenhus, den har skaaret bort en av de gamle bergenusiske bataljoner, som i aarhundreder har hørt til Bergenhus, den del, som det ikke mindst skyldes, at Trondhjem idag er norsk; en av de dele, som i tradition og krigshistorie er knyttet til Bergenhus i hundreder av aar, har man ganske rolig uten noget saklig hensyn til den krigspolitiske stilling i vort land forøvrig skaaret væk fra bergenusiske brigade. Jeg siger uten nogetsomhelst saklig hensyn. Hvorledes er forholdet? Denne bortskaarne bataljon, som efter tradition og krigshistorie og praktiske hensyn hører til Bergenhus, hvorledes vil dens stilling bli efter militærkomiteens forslag? Den svæver bokstavelig talt mellem himmel og jord. Har man sørget for, at denne stakkars bataljon vil faa eksercere i fredsøvelser i militært forband? Nei. Vet hr. Konow, hvorledes man har tænkt at denne bataljon skal eksercere? Den skal eksercere paa en plads, som man i 1879 maatte nedlægge, fordi man dengang fandt den altfor liten. Den vil man nu koble hele bataljonen sammen paa. Vet hr. Konow, til hvilken brigade, man har knyttet denne ensomme bataljon? Man har knyttet den til kristiansandske brigade, hvor den har meget vanskelig for at naa hen i mobiliseringsøieblikket, saa vanskelig, at militærkomiteen i mobiliseringsøieblikket har fundet atter at maatte knytte den til bergenske brigade, og la den mobilisere over Bergensbanen. Dette eksempel med denne bataljon og dens eiendommelige eksercerforhold har for mig været et slags bevis paa det, jeg sa isted, at østlandsbrigaderne har for militærkomiteen været alfa og omega, og saa fik de andre brigader stelle sig saa nogenlunde, som de kunde. Vi har hørt fra militærkomiteens formand, at det burde i grunden være sørlandets og vestlandets stolthet, at de var sig selv nok. Jeg vil si, at hvis det skal være militærkomiteens opgave at indrette det slik, at sørlandet og vestlandet forsvarer sig selv, bør den først og fremst sørge for, at vi faar alle de vaaben, som er nødvendige i et moderne forsvar. Jeg trodde ikke, det var et maal for forsvarspolitikken i Norge i 1909, at Bergenhus skulde staa i samme forhold til Norge som Württemberg og Bayern i forholdet til Preussen i 1870, jeg trodde ikke det; men hvis det er militærkomiteens hensigt med dens storartede ordning av vestlandets og sørlandets brigader, synes jeg, den fik utstyre "Württemberg" og "Bayern" med lidt feltartilleri og lidt kavalleri; jeg synes nok det. Eller kanskje man vil, at "Württemberg" og "Bayern" skal sørge for sig selv ogsaa i saa henseende? Militærkomiteens formand sa, at Württemberg og Bayern satte sin stolthet i at kjæmpe alene som eget forband i den tysk-franske krig. Det er mulig det; men jeg tror, at hverken Württemberg

eller Bayern, naar de stillet det krav, egentlig ønsket at avgi en del av sin hær til Preussen. Jeg tror, at de ialfald forlangte, naar de nu skulde være Württemberg og Bayern for sig selv, at de fik beholde den württembergske styrke, de hadde, og den bayerske styrke, de hadde. Men det er netop det, militærkomiteen har glemt. Den tar fra det stakkars "Württemberg" en del av dets gamle hævdvundne hær og flytter over til den "preussiske", og den tar fra "Bayern" ogsaa noget av dets gamle hær og flytter over til "Preussen", og da blir forholdet et andet. Naar det saa heter, at disse landsdele skal stilles som særegne lande i forhold til Norge og kun faa de tropper, som de selv kan skaffe tilveie og at de ikke er sterke nok, at de ikke har nok folk til at komme paa samme fot som de øvrige landsdele, hvorledes forholder det sig saa med det? Det forholder sig saaledes, at den gamle bergenhussiske brigade, selv om grænsen sættes ved Stat - hvad jeg finder rimelig av geografiske hensyn - har fuldt nok mandskaper til at sætte op 8 bataljoner. De tropper, som der utskrives til infanteriets bataljoner, er flere end de, som utskrives fra Trøndelagen. Dette er det sande forhold, og da vil jeg spørre, om det ikke er noget vilkaarlig, og om det egentlig kan siges at være hensynet til det hele lands forsvar, som gjør at man behandler disse landsdele paa den maate, som her sker. Jeg tror som sagt, at man skal være meget var og forsiktig med at saare disse to landsdele. Jeg for min del er tilfreds med statsraad Lowzows forslag. Jeg kan imidlertid forstaa, at en hel del, som igrunden er enig i dette ræsonnement, som jeg har fremholdt om det skadelige for landet i at nedsætte disse to landsdeles forsvar, - jeg kan forstaa, at de, som er enig i disse betragtninger, men som er imot departementets 4-bataljonsregimenter, vil stemme imot propositionen, fordi de ikke vil ha 4-bataljonsregimenter; men jeg kan ikke forstaa, at man vil stemme imot kaptein Høstmarks forslag, hvis man deler dette grundsyn, som jeg har fremholdt her, det betænkkelige rent psykisk set, ved at saare de to landsdele ved at svække deres forsvar. Jeg forstaar ikke, at de stemmer imot hr. Høstmarks forslag. Hvad er hr. Høstmarks forslag? Det har været sagt fra mange hold, at det ideale forslag er kommanderende generals, fordi kommanderende general benytter de folk, vi har i 5 like brigader à 3 regimenter. Han har ikke flere folk, det vil jeg si likeoverfor hr. Konow, det er det samme antal geværer; men han benytter de folk, vi har, til at opstille 45 bataljoner, saaledes at han faar 5 like store brigader à 3 regimenter à 3 bataljoner. Det har været sagt, at det er det ideelle forslag, og jeg har hørt fra mange hold, ogsaa fra militærkomitemedlemmers side, at det var et forslag, som man gjerne vilde gaat til, hvis man hadde penge. Og "Morgenbladet" skriver i en redaktionel artikkel for lørdag følgende: "Jo mere man beskjæftiger sig med hærordningsspørsmålet, des mere overtydet blir man om, at kommanderende generals schema i enhver henseende repræsenterer den sundeste fornuft og den

lykkeligste løsning, ikke mindst fordi det, som "Morgenbladet" tidligere har paavist, stiller den største forsvarskraft hurtigst mulig til raadighet paa østlandet". Dette er den opfatning, som har været gjort gjældende likeoverfor kommanderende generals forslag. I hvad forhold staar hr. Høstmarks forslag til kommanderende generals? Det staar i følgende forhold: Trøndelagen blir ordnet i overensstemmelse med kommanderende generals og militærkomiteens forslag, og østlandsbrigaderne blir ordnet nøie efter kommanderende generals forslag. Kun for sørlandets og vestlandets vedkommende trækker hr. Høstmark av økonomiske grunde 2 bataljoner sammen til 1, saaledes at der blir 1 bataljon mindre i hvert av disse distrikter. Forholdet blir altsaa det, at ved at stemme for kaptein Høstmarks forslag har man stemt for kommanderende generals med den undtagelse som jeg sa for sørlandets og vestlandets vedkommende; men man aapner den lettest mulige adgang til at naa frem til kommanderende generals forslag, nemlig ved, naar tidens fylde kommer og vi har raad til det, at sætte op 1 bataljon til i sørlandet og vestlandet. Det er forholdet, og da vil jeg spørre, om de medlemmer av Stortinget som interesserer sig for vort forsvar, vil gaa hen her idag og stemme for et forslag som efter min overbevisning og efter alle de vestlændingers og sørlændingers overbevisning, som her har hat ordet, og efter de fleste officerers overbevisning utenfor militærkomiteen, vil føre til, at forsvarsaanden paa sørlandet og vestlandet avslappes - interessen og kjærligheten og troen paa vort forsvar avslappes. Jeg vil spørre, om de vil stemme for et saadant forslag, naar man ved at stemme for hr. Høstmarks forslag opnaar at der ikke røres noget ved Trøndelagens militærinddeling og ikke noget ved østlandets militærinddeling, men at man hjelper sørlandet og vestlandet. Jeg vil særlig rette denne min henstillen til de nordlige landsdeles repræsentanter til og med Trøndelagen. Jeg vil spørre Trøndelagens repræsentanter om de idag virkelig vil være med, naar de faar alt det som de mener er ideelt for landets forsvar, baade for Trøndelagens og for østlandets vedkommende, om de virkelig vil være med og stemme ned et forslag, som tar sigte paa at ogsaa sørlandet og vestlandet faar tilnærmelsesvis det som de ønsker - sandelig ikke for sin egen skyld, men for forsvarets og landets skyld.

Eidem: Det gik som vi hadde ventet i komiteen, at angaaende opsætningen av disse to smaa vestlandsbrigader vilde der bli den største kamp her i salen. Det er ogsaa rimelig, fordi denne opsætning av de smaa brigader berører jo disse ømfindtlige distriktsinteresser meget nær, og vi hadde derfor, som sagt, i komiteen ventet os at der vilde bli reist en strid her. For mit eget vedkommende finder jeg, at man selvfølgelig bør ta hensyn til disse distrikternes interesser saa langt som vel mulig. Selv om de ikke altid er basert paa nogen saglig overveielse og paa nogen grundig betragtning av disse forhold, saa mener

jeg at det er riktig, at distrikternes krav kommer saa meget til sin ret som det vel er mulig. Enhver del av landet bør jo ha følelsen av at ha samme chance som andre til at gjøre sig gjældende, naar det gjælder landets forsvar. Men disse distriktshensyn maa ikke komme i veien for de ledende grundtanker for hele hærorganisationen, og maa ikke komme i veien for de budgetmæssige hensyn som maa gjøres gjældende likeoverfor det hele lands forsvar. De har været behandlet her i stor utstrækning og er imøtegaat av saa mange, at jeg skal ialfald ikke foreløbig komme nærmere ind paa dem; jeg skal komme tilbake til dem siden. Naar jeg bad om ordet, saa var det for at hefte mig ved en anden side av saken, et andet argument som er kommet frem her, det nemlig, at der er overordentlig store landshensyn, store militære, strategiske og militærpolitiske, hensyn som gjør at man maa gjøre Vestlandets og Sørlandets brigader likesaa sterke som den trondhjemske brigade og Østlandets brigader. Det er hævdet her av en række talere, med forsvarsministeren selv i spidsen, av hr. Foss, hr. Th. Stousland, kanskje sterkest av hr. Valeur, og nu av hr. Mowinckel, at vort land kan være utsat for angrep av en større troppestyrke ogsaa ved Bergen og Kristiansand, og derfor er det uriktig av os, at vi ikke har gjort de brigader som opsættes der, likesaa sterke som de øvrige brigader i landet. Her er man ved kjernen av selve arméorganisationsspørsmålet; har vi set feil her, saa er hele planleggelsen, baade av distriktsinndelingen og brigadeinndelingen, uriktig og feilagtig; for den er indrettet paa at hele vor armés hovedstyrke skal kunne sættes ind med hele sin kraft, og hurtigst mulig, mot øst. I det østlige av Norge og i det trondhjemske er vort hovedkrigsteater, hvor al kraft maa sættes ind; det er under den forutsætning vi har tillatt os at gjøre disse to vestlandsbrigader mindre end de andre. Jeg mener, at naar man fra den anden side stiller saadanne krav paa likestore brigader, som her er gjort, da er man inde paa et principielt feilsyn paa det hele, da gaar man ut fra det, at vi alene ved hjelp av vor hær kan, ikke alene forsvare vort land, men ogsaa hævde vor nøytralitet, og at vi ikke behøver at ta hensyn til at vort land paa tre sider er omgitt av havet, og at vi ikke behøver at regne med de muligheter som findes under en krig tilsjøs. Man tror at man kan gaa ut fra som givet, at hæravdelinger kan gaa iland paa vor vestkyst hvorsomhelst, og at vi ogsaa der maa møte op med større arméavdelinger av linjen. Jeg kan forstaa at den slags synsmaater kan hævdes av de civile medlemmer her i salen, men det blir betænkelig, forekommer det mig, naar selve landets forsvarsminister, som hos os ogsaa er marineminister, er inde paa den slags tanker. De er jo forøvrig gammelt kjendte, disse fantasier om hæravdelinger som gaar iland baade ved Bergen og Kristiansand, og disse angrep paa kystbefæstningerne fra landsiden; men det er kun de som av en eller anden grund ikke har kunnet følge med i utviklingen av stridsmidlerne tilsjøs, og i hele

sjøkrigens utvikling, som kan tro at disse muligheter fremdeles eksisterer. La os se paa forholdene, hvordan de er, og paa hvad der er blit sagt om denne sak.

Statsraaden mente, at en hærorganisation som den vi har opsat, burde være beregnet for alle eventualiteter, den burde ikke ta sigte paa et bestemt angrep paa landet, men være rettet mot alle sider. Hr. Valeur gik endnu videre; han sa at vi maatte likesaa godt være forberedt paa et angrep fra vest som fra øst, vor armé kunde likesaa godt risikere at bli dirigert mot vest som mot øst; han holdt derfor paa kommanderende generals forslag, som satte op like store brigader, og han vilde gjerne ofre kr. 600 000 paa det, saa meget sterkere og bedre fandt han det end vort forslag.

Hr. Foss fremhævet særlig at Kristiansand var en ganske udmerket position som flaaebasis for et av de store lande, og derfor kunde man risikere et større foretagende for at ta Kristiansand fra landsiden, og derfor mente han at man maatte gjøre vestlandsbrigaderne likesaa sterke som de andre, forat man kunde detachere en del av vor linjehær for at beskytte befæstningerne ved Bergen og Kristiansand. Det samme synspunkt hævdedes av hr. Th. Stousland, og tildels ogsaa nu av hr. Mowinckel. Ja, la os se litt nærmere paa hvordan det er med det. Hvis det er saa at vi virkelig risikerer et arméforetagende i større stil med store troppemasser mot Bergens og Kristiansands befæstninger, saa kan der være noget i det at vi muligens blir nødt til at detachere en del av vor linjehær ogsaa i den retning. Men hvorledes er det hermed? Tænker vi paa Sverige, saa vet enhver at Sverige har ikke tilstrækkelig koffardiflaate, ikke tilstrækkelig fartøismateriel, til at sende en større hæravdeling saa langt væk som til Kristiansand og Bergen, og de har heller ikke tilstrækkelig sterk orlogsflaaate til at kunne beskytte denne store transportflaaate, selv likeoverfor den forholdsvis lille marine vi har. Det er én ting. Og for det andet vil Sverige slet ikke ha bruk for nogen flaaebasis hverken ved Kristiansand eller Bergen, saa likeoverfor Sverige har vi kun én grænse hvorover vi kan vente et angrep, og hvorover en armé kan dirigeres fra svensk side; fra Sverige behøver man ikke vente angrep med tropper fra sjøen hverken ved Kristiansand eller Bergen. En anden ting er det, at man kan vente et angrep med en større hæravdeling paa steder der ligger Sverige saa nær som f.eks. landgangspunkterne ved Kristianiafjorden, hvor man ikke faar saadan lang sjøværts troppetransport, og hvor f.eks. Strømstads flaaestation kun ligger et par timer fra selve vor flaaates hovedstation paa Horten. Hvor der er saa kort strækning at passere over sjøen, kan det tænkes naturligvis, særlig saalænge vor egen marine er saa svak som nu, og kan trykkes helt tilside og holdes indestængt i sine stationer av den svenske flaaate, der for tiden er tilstrækkelig sterk til at avse den nødvendige styrke til dækning av en ret stor transportflaaate. Altsaa mot Kristianiafjorden kan et angrep, med tropper der føres

frem over sjøen, tænkes; men derimot ikke ved Kristiansand eller Bergen. Likeoverfor Sverige behøver vi derfor ikke at detachere nogen avdeling av vor linjehær mot Bergen eller Kristiansand.

Ser vi saa paa forholdene under en europæisk krig, hvorledes er det da? Her har man i lang tid nævnt Kristiansand som det mest utsatte punkt, og man har gaat ut fra at baade Tyskland og England gjerne vilde ha en flaaebasis der. Jeg tror at man har set feilagtig paa dette. Under en stor europæisk krig er der for tiden kun et eneste land som har bruk for en basis for sin flaae utenfor landet selv, og det er England. Intet andet land i Europa, hverken Tyskland, Rusland eller Frankrike, kan overhodet operere ut fra anden basis end sin egen kyst, dertil har de ikke flaaestyrke nok for tiden. Men for Englands vedkommende behøves ikke denne flaaestation i Kristiansand; de har nylig indrettet sig paa ved en flaaestation i det nordlige England at kunne klare sig uten den slags hjelpestationer. Det er altsaa ikke nødvendig for England, men selvfølgelig vil det være en stor fordel at ha Kristiansand som replipunkt under en blokade av Skagerak. Men selv England vil neppe vove at sette sig fast i Kristiansand og bruke det som flaaebasis, med mindre vi staar i forbund med England og det sker med Norges fulde vidende og vilje; for at anlægge en flaaestation paa et fiendtlig fastland, hvor der endnu findes en intakt hær, vil være simpelthen fuldstændig umulig; den vilde bli gjenstand for ustanselige angrep fra landsiden, som vilde umuliggjøre at benytte flaaestationen i ro. En saadan flaaestation anlægges altid paa øer; det blev ogsaa gjort i den sidste krig, da japanerne valgte Elliotøerne som flaaebasis; det faldt dem ikke ind at vælge fastlandet. Vi har et andet punkt som i saa henseende er meget farligere, nemlig Arendal. I Arendal kan man anlægge en flaaebasis paa Tromøen, og bruke f.eks. havnen paa Merdø som utgangspunkt, og der kan man med held forsvare sig mot den norske armé; man risikerer ikke der at bli angrepet fra landsiden, saa Arendal er forsaavidt meget farligere for os end Kristiansand, som desuten allerede er befæstet. Men som sagt, der er ingen stat i Europa som har nogen bruk for en slik station, undtagen England, og England vilde aldrig sette noget større ind paa med magt at erobre et saadant punkt; det vilde aldrig falde paa det; det har heller ikke tropper at avse under en europæisk krig, til at ta Kristiansand eller Bergen fra landsiden. Naar det er anført at vor hær maa være like sterk ved Bergen og Kristiansand som paa østgrænsen, saa er det derfor en tale som kun grunder sig paa mangelfuldt kjendskap til forholdene tilsjøs; det kan man derfor se bort fra. De foretagender som blir foretat paa vestkysten, vil bli ganske smaa landstigningsforetagender; de maa møtes av vor marine og vore kystfæstninger. Idet jeg nævner kystfæstningerne, maa jeg forresten paapeke en anden ting. Her har fra alle kanter været hævdet at vi burde ha en

større hærstyrke, flere bataljoner; nogen vil ha 43, nogen 45. Der er en vei hvorpaa dette kan gjøres, som ikke har været nævnt her under debatten, og som ikke vil koste nogen ekstrautgift, og som burde ha været tatt nærmere under overveielse end det er blit. En stor del av vor hærstyrke er nemlig bunden ved vore kystfæstninger, efter min mening en altfor stor del. Naar man nemlig ser paa det, viser det sig, at til vore kystfæstninger er bundet ialt ca. 7500 mand av vor linje; det er altsaa næsten 8 bataljoner som er bundet der. Efter min mening er dette et altfor stort antal, og det bunder i det samme feilsyn, nemlig at man kan risikere store arméforetagender mot vore kystfæstninger, med efterfølgende angrep paa disse fra landsiden. Jeg har nævnt dette i komiteen, men der har ikke været tid for os til at gjennemgaa kystartilleriets organisation saaledes, at vi kan si hvor mange av disse folk kan avsees; men her er en mulighet baade for Bergenske og Kristiansandske brigade til at øke sin styrke. Forøvrig mener jeg, at baade Bergen og Kristiansand kan være fornøid med den del de sætter ind i landet forsvar, naar vi nemlig ser hen til den store kontingent de avgir til vort sjøforsvar. Det har været nævnt her før, og jeg har tatt mig for at se litt paa hvor meget det er. Det viser sig, at f.eks. i 1905 var hele den vernepligtige styrke tilsjøs ca. 6500 mand, og av dem avgav de bergenske og kristiansandske distrikter tilsammen 2618. De avgir altsaa hele 40 pct av vor mandskapsstyrke tilsjøs, saa man har ikke ret, mener jeg, efter det at si at de ikke sætter tilstrækkelig kraft ind i det samlede landsforsvar. Jeg mener altsaa, at landets militære og strategiske forhold retfærdiggjør fuldt vel at vi har gjort de 2 brigader paa Vestlandet mindre; der kan ikke rettes nogen bebreidelse mot militærkomiteen for det.

Kommer man saa over til distriktshensynene, saa har det været hævdet her, særlig av bergenserne, og tildels ogsaa av folk fra Sørlandet, at disse smaa brigader skulde være mindre værd, de skulde være anden klasses avdelinger, de skulde komme i en underordnet stilling. Dette synes jeg er altfor sterke uttryk, og jeg kan ikke forstaa at der er noget berettiget i dem. Det har været sagt saa mange ganger her, og det er saa, at Bergenske og Kristiansandske brigade har likesaa sterke regimenter, og er likesaa godt utstyrt med befal og underbefal, som de andre, og om det i forholdenes medfør har været nødvendig at tildele dem færre regimenter, kan jeg ikke forstaa at de av den grund skulde være anden klasses. Derimot forstaar jeg den indvending som er kommet fra bergenserne mot at Søndhordland bataljon er blit tatt fra Bergen og lagt til Kristiansand. Det er en indvending man maa indrømme berettigelsen av i temmelig stor utstrækning; det har været høist uheldig at man har maattet gjøre det. Søndhordland strækker sig helt til Bergens forstæder, til Osøren og Tysnæs, og jeg forstaar at ikke bergenserne liker, at saa at si en del av dem selv er tatt bort og lagt over til Sørlandet. Vi har været inde paa dette i

komiteen, men det er ikke godt at si hvorledes man skal rette paa det. Lægger man Søndhordland bataljon til Bergenske brigade, vil de kristiansandske distrikter sandsynligvis bli misfornøide, for da fik de bare 6 bataljoner, og at spæ paa Kristiansandske brigade med folk fra Østlandet, kan jeg for min part ikke paa noget sæt eller vis være med paa. Mot Østlandet maa vi sætte ind al den styrke vi har, og gjøre de hærenheter saa kraftige og saa sterke som mulig, for at den størst mulige styrke kan sættes ind saa hurtig som mulig, og da staar man der allikevel. Jeg mener derfor, at det her er meget vanskelig at finde en anden løsning end den som militærkomiteen er kommet med. Naturligvis kunde man gjøre det bedre, hvis man kunde se helt bort fra de økonomiske hensyn, hvis man kunde si som hr. Valeur, at han vilde gjerne gaa med paa 600 000 kr. i merutgift; "det kommer igjen, sa manden," citerte hr. Valeur, "han gav grisen flesk." Ja, jeg tror ogsaa at det kunde komme igjen, men det kunde komme igjen paa den vis, at hvis vi nu gaar høiere i utgifter til vor armé, saa faar vi ikke raad til at imøtekomme de krav som stilles fra forsvarets anden del, nemlig fra marinen. Der er jo nylig forelagt Stortinget fra regjeringen en flaaateplan, som kræver 2 millioner mere om aaret end vi nu har, for at marinen overhodet skal kunne løse sine opgaver. Den slags nødstilstande er der ikke i armeen. Der har ikke været fremholdt fra nogen kant andet end at armeen kan løse ialfald de viktigste av sine opgaver. I marinen derimot er alle enige om at der nu er en forfaldstilstand som gjør det ganske umulig for den, selv om man kun har at kjæmpe med Sverige, at løse sin opgave i likhet med armeen. Men da faar marinen nu komme først. Jeg for min del kan ikke være med paa at gaa en øre ut over det som militærkomiteen her har sat op til arméen, før marinens viktigste krav er tilgodeset.

Jeg mener derfor at hvis forsamlingen, uten i altfor stor grad at øke vore militærutgifter, vil øke vor armés styrke og kraft, da bør den stemme for militærkomiteens forslag. Det har mange og store fordele. Det tillater ogsaa utvilsomt en hurtigere mobilisering, og det har den store fordel som intet andet forslag har, nemlig at vi faar øvd op vore større kampenheter i fred. Det kan vi ikke gjøre med departementets forslag.

Saa faar jeg, før jeg slutter, komme litt ind paa hvad hr. Konow sa om befæstningerne. Jeg maa her slutte mig ganske til hr. Konows betragtning. Det er likesaa viktig for vort land nu hurtigst mulig at faa befæstet vore viktigste punkter, som at faa en god hærorganisation. Men her har været somlet i ganske forfærdelig grad fra styrelsens og administrationens side, derom er der ikke tvil; det kan ikke benegtes. Jeg lægger ikke skylden paa den nuværende forsvarsminister i første række. Der har været altfor mange forsvarsministre i den senere tid, og det bærer vel sin del av skylden for at det ikke er gaat fortere. Men det er gaat uttilladelig sent. Naar hr.

Konow fremholdt, at man først og fremst maa sørge for at faa befæstet Skjebergkilen, saa kan jeg tildels være enig deri at det er av stor betydning. Skjebergkilen er et farlig punkt. Men der er en anden maate at umuliggjøre en landgang paa i Skjebergkilen, som er lettere, og som lønner sig bedre end landbefæstninger. Det er nemlig at øke vor marines styrke. Der skal ikke saa forfærdelig stor styrke til fra sjøen, for at gjøre en landgang ganske umulig. For det er landstigningen som altid er det saarbare punkt; der staar armeen ganske hjælpeløs og prisgit for ethvert angrep fra sjøen. Man har Hvaløerne like ind paa Skjebergkilen, og det er en udmerket position, som, hvis den var besat med en tilstrækkelig maritim styrke, vilde gjøre enhver tanke paa en fiendtlig landstigning i Skjebergkilen umulig. Jeg er ogsaa ganske enig med hr. Konow i at Narviks befæstning nu burde ha været færdig; den burde ialfald været, om ikke færdig, saa dog paabegyndt, saaledes at de midler som Stortinget allerede har avsat til det, hadde været anvendt nu. Narvik er det selvskrevne utgangspunkt for en erobring av Nordland og Finmarken, saaledes som det nu ligger med jernbaneforbindelse over til Sverige støttet til Bodenfæstningen. Og hvis den svenske flaaete satte sig fast i Narvik og skaffet sig en basis der, saa var det ikke mulig for os at forsvare Nordland og Finmarken. Man kan sette op saa meget forsvar som man vil. Den som er herre paa sjøen i Nordland og Finmarken, er ogsaa herre paa land, naar han har en fast basis i Narvik at operere fra. Der er ingen veiforbindelse langsefter Nordland og Finmarken; al transport av tropper maa foregaa paa sjøen, og derfor er den som er herre tilsjøs, ogsaa herre over Nordland og Finmarken. Og saa staar man kanskje ved krigens utgang likeoverfor det fait accompli, at den landsdel ikke længere er i norsk besiddelse. Det er kanskje noget av det aller viktigste for landets forsvar at befæste Narvik. Og hvorfor er ikke disse penger brukt? Jeg har hørt at der nu ogsaa skal være tanke paa at ta dem bort fra Narvik og anvende dem her sydpaa. Det skulde jeg anse for en litet klok foranstaltning. Jeg tror at alle repræsentanter fra Nordland og Finmarken skulde kræve, at der nu blir en endskap paa disse spørmaal om Narviks befæstning, som har været behandlet i en aarrække. Narvik er alle, baade tilsjøs og tillands, enig om er et av de viktigste punkter, som først og fremst burde befæstes. En anden befæstning, som er viktigere end alle de andre, og som jeg ofte har nævnt her i salen, er befæstningen av Kristianiafjorden. Den maa befæstes for at skaffe vor flaaete et støttepunkt, saa at den kan opta en kamp, ialfald med den svenske flaaete. For øieblikket er der ikke en kanon paa land, som peker utover fjorden søndenfor Filtvedt. Man har ikke fra land nogen støtte for en kamp ute i selve den store Kristianiafjord, og det maa til baade for marinens skyld og for armeens skyld. Heller ikke armeen kan operere, hverken paa østsiden eller paa vestsiden av fjorden, hvis fjorden er i svenskernes

besiddelse. Da kan naarsomhelst en troppeavdeling gaa iland og sette sig fast i ryggen paa vor armé, og vor armé maa da lægge sin yderste forsvarslinje i høide med Drøbak, istedenfor at strække den frem til Glommen, hvis ikke Kristianiafjorden er i vore egne hænder. Dette spørsmal har nu været behandlet i 3 aar, men man er endnu ikke kommet længere. Den første kongelige resolution om at der skulde nedsættes en komite til at ta disse spørsmal under overveielse, blev fattet i april 1906. Komiteens indstilling forelaa i mai 1907. Det var altsaa noksaa fort gjort, og et stort og meget godt arbeide er det. Saa blev dette sendt til armeen den 25de september 1907; der er altsaa somlet hele sommeren med det i departementet, hvor det blev liggende til høsten og ingenting blev gjort med det. Saa blev det færdig fra armeen 9de februar 1909, efter at ha været under armeens behandling i 1 aar og 4 1/2 maaned. For øieblikket er det hos kommanderende admiral, saavidt jeg vet, og det hele spørsmal ligger der endda, vi har ikke faat det endnu. Jeg synes dette er noget drøit, især naar man erindrere, at dette er den 10de kommission som er nedsat i aarenes løp for at behandle dette spørsmal. Den 10de kommission, og endda er det bare papir! Jeg maa slutte mig til hr. Konows henstillen til administrationen, nu at sette al mulig kraft paa at disse spørsmal kan bli utredet og forelagt Stortinget, og hvis det lar sig gjøre, vil militærkomiteen nok behandle det vi har faat. Jeg tviler ikke paa at der i komiteen blir gjort hvad der kan gjøres. Det vil formodentlig komiteens ordfører i armebudgettet svare paa, han har set de dokumenter som vi nu har faat. I komiteen har vi ikke hat tid til at se paa det, og ikke tid til at behandle det.

Høstmark: Da jeg igaarftes fremsatte mit forslag, blev der gjort en liten formel indvending mot det, som det da lød, og derfor er det nu berigtiget, som det foreligger trykt her. Jeg hadde nemlig indtat i mit forslag et forbehold om ved en senere avstemning at avgjøre hvorvidt vi for østlandsbrigaderne skal ta tverdelingen eller ikke. Jeg tar nu det forbehold mundtlig, at man senere skal stemme over den ting. Det berøres altsaa ikke av mit forslag. Tillike hadde jeg i mit oprindelige forslag indtat noget angaaende grænserne mellem Østlandets og Vestlandets brigader, samt mellem disse indbyrdes. Dette har jeg ogsaa, efter konference med statsraaden og militærkomiteens formand, strøket. Det var nemlig hensigten at grænsen for Telemarkske regiment skulde flyttes vestover, saa den kom til for den sydligste del at følge grænsen mellem Bratsberg og Jarlsberg. Likeledes var det meningen at grænsen mellem Vesterlenske og Søndre Bergenhus skulde flyttes nordover og i det væsentlige følge amtsgrænsen.

Jeg har tidligere forsøkt at fremholde den militære side ved den sak vi her diskutterer. Jeg har forsøkt at paavise, at det forslag som jeg har stillet, vil gi et

sterkere forsvar for Østlandet end det militærkomiteen foreslaar. Det jeg har hørt underhaanden, at mange endnu ikke har forstaat mit ræsonnement, og da der er fremkommet i debatten ting som tyder paa misforstaaelse, blir jeg nødt til at gjenta litt av hvad jeg tidligere har sagt. Jeg skal begynde med mandskapsstyrken. Hr. Bratlie var litt inde paa mandskapsstyrken. Jeg forstaar ikke rigtig hvad hans ræsonnement skulde føre til, for enten man efter den departementale komites forslag eller efter militærkomiteens forslag inddeler den søndre del av landet i 42 bataljoner, ordnet i 4-bataljons regimenter eller i 3-bataljons regimenter, blir det den samme styrke som skal deles i 42 dele. Det blir altsaa i begge tilfælde gjennemsnittlig den samme mandskapsstyrke pr. bataljon. Hvis man gaar til mit forslag med 43 bataljoner, har man ogsaa den samme styrke at regne med. Forskjellen blir da, at hver bataljon hos mig er 1/42 mindre end efter de andre forslag. Tar vi statistikken, som viser den gjennemsnittlige mandskapstilgang aarlig for bataljonerne efter de andre forslag, saa har jeg f.eks. her i min haand kommanderende generals forslag, som er beregnet efter nyeste rekrutteringsopgaver, og som varierer fra 100 og nogen og tyve til 130. 1/42 av det gjør 3 mand om aaret i tilgang. Jeg vil altsaa, ved 43 bataljoner, faa 3 mand mindre om aaret i tilgang for hver bataljon, og det gjør jo ikke stort da. Det vil opveies meget hurtig ved befolkningens vekst, og endnu mere ved den nye vernepliktslov, som antagelig meget snart kommer. Der har været spurt om mandskapsstyrken, naar man gjør disse østlandsbrigaders distrikter saa meget mindre. Ja, jeg kan kun henvise til hvad der staar i den grønne bok. Her er det oppgjort efter den sidste rekrutteringsstatistik, og efter den blir det folk nok. Hvad Kristiansands og Bergens brigadedistrikter angaar, faar de tilsammen temmelig nøie efter mit forslag den samme utstrækning som efter kommanderende generals forslag. Her er ogsaa angaaende det et oppgjør efter den sidste rekrutteringsstatistik, og der er her beregnet nok mandskaper til 18 bataljoner, og da skulde jeg vel mene at der er nok til 16 bataljoner, saa jeg kan ikke skjønne at det, hvad mandskapsstyrken angaar, er mere at indvende mot det ene forslag end mot det andet. Det har været sagt, at om jeg deler et mindre distrikt i flere avdelinger, saa at jeg fra dette distrikt opsætter 18 bataljoner, mens militærkomiteen opsætter 16, saa vil jeg faa mindre bataljoner, færre geværer i ilden. Det er ikke tilfældet. Jeg nævnte igaar, at man tar ikke alle mandskaper som staar i bataljonens ruller, og sætter dem ind i bataljonen i mobiliseringstilfælde, men kun en tilstrækkelig mængde til at fylde det antal som bataljonen forskriftsmæssig skal ha. Tar man altsaa efter mit forslag flere av reservemandskaperne, faar man i 1ste opbud to bataljoner mere frem, og saa faar man ogsaa, hvis man regner 1000 mand pr. bataljon, 2000 mand mere frem. Det er altsaa ikke bare avdelingernes antal som blir større; men

mandskapernes antal, geværernes antal vil styrkes her paa Østlandet efter mit forslag. Jeg har tidligere ogsaa omtalt mobiliseringsforholdene. Efter militærkomiteens forslag vil den sydlige av de 2 østlandske brigader kunne mobilisere paa 6 dage, efter de officielle mobiliseringslister som er utarbeidet i generalstaben, det vil altsaa si, naar man har Telemarken med i østlandsbrigaden. Efter mit forslag faar man et meget mindre, men tæt befolket distrikt omkring Kristianiafjorden, som kan mobilisere hurtig. Mens altsaa militærkomiteen kan mobilisere sin østlandsbrigade paa 6 dage, kan jeg mobilisere paa 4. Hr. Konow var inde paa at svenskerne har 4 dages marsj fra grænsen til Kristiania. Militærkomiteen vil altsaa, hvis den skal møte dem med denne brigade, komme 2 dage for sent. Jeg vil komme tidsnok. Jeg har tidligere nævnt, at jeg ved første opsætning kan være fremme med 2 bataljoner mere paa Østlandet, end militærkomiteen kan være. Det har heller ikke været motsagt fra noget hold. Hr. Bratlie var igjen noget inde paa at disse bataljoner ikke i fred var indarbeidet sammen med østlandsbrigaderne, og derfor ikke vilde gjøre sin fulde nytte. Jeg vil paastaa, at de i krig vil gjøre sin fulde nytte, selv om de ikke i fred er indarbeidet sammen med østlandsbrigaderne, og jeg tror, at av alle militære er det omtrent bare de militære i militærkomiteen som er uenige med mig i dette. Ti det er ikke bare dette at de to bataljoner kommer frem der; men vi maa huske paa at vestlandsbrigaderne har sine specialvaaben, som staar her og venter paa dem. Disse specialvaaben kan ikke anvendes, ikke tildeles nogen, før der kommer avdelinger fra vestlandsbrigaderne. Naar nu Telemarkens bataljon, som efter mit forslag organisationsmæssig hører under Kristiansandske brigade, paa 6 mobiliseringsdage staar her i Kristiania, saa kan det med engang tildeles sine specialvaaben; brigadechefen kan være der tilstede; det er begyndelsen til den tredie brigade. Dette er skedd adskillige dage før militærkomiteen har kunnet faa ind denne kombinerte brigade, og jeg paaviste end videre, at i løpet av 7-8-9 mobiliseringsdage vil der være et regiment til fremme der av Kristiansandske brigade. Da vil altsaa efter mit forslag, den 9de dag Kristiansandske brigade staa der som en kombinert brigade med 2 fulde regimenter og specialvaaben. Hr. Bratlie sa at avdelingerne fra Malde først vilde være fremme i løpet av den 28de dag eller saadant noget. Det er aldeles feilagtig. Det var under de gamle forhold, før vi fik Bergensbanen. Efter det nyeste mobiliseringsoppgjør, som bygger paa Bergensbanen, og som jeg holder her, vil avdelingerne fra Malde kunne være fremme her ved Kristiania den 7de-8de-9de dag. Efter mit forslag vil altsaa paa den 9de dag den kombinerte Kristiansandske brigade kunne staa her, mens efter militærkomiteens forslag paa den 9de dag først et regiment vil være kommet og da vil begynde at faa sine specialvaaben. Jeg tænker, at dette vil, for alle som

tænker over saken, gjøre det klart at mit forslag betyr en betydelig forsterkelse av forsvaret paa Østlandet, og som sagt, omtrent alle militære utenfor denne sal er enige med mig. Kommanderende general er enig med mig, begge østlandsbrigadernes chefer er enig med mig, og man skal da ikke beskyldde dem for at ta specielle vestlandske hensyn. Det er ikke sympati for Vestlandet som har forledet dem til at ta standpunkt, skulde jeg mene! Hr. Bratlie sa angaaende kommanderende generals standpunkt og forhold til denne sak, at han tidligere hadde holdt paa denne ulike inndeling, men først nu, av grunde som hr. Bratlie fremholdt, var gaat over til dette som jeg nu holder paa.

Det er ikke ganske korrekt. Kommanderende generals standpunkt - og jeg tror ogsaa general Olssøns i sin tid - var det samme som mit idag. De ræsonnerte som saa: kan vi ikke paa nogen mulig maate faa mere end dette som militærkomiteen her foreslaar, eller som dengang blev foreslaat i den kongelige proposition, som var fremsat av statsraad Olssøn, faar vi ofre de mange andre hensyn for at faa gjennomført systemet med 3 bataljoner i regimenterne og saa gaa ind paa denne indstilling. De var imidlertid sat stolen for døren med hensyn til utgifterne; de kom ikke længere, og derfor maatte de gaa til det. Det var ikke fordi de principalt holdt paa det; men de var av pengehensyn tvungne over i det.

Der har fra flere hold i militærkomiteen været gjort gjældende at disse vestlandsbrigaderne ikke vilde bli andenklasses brigader, ja de har sogar sagt at de vil faa det bedre end de andre; for de er mindre; men allikevel vil de faa en brigadestab svarende til de andres. Ja ja, det kan jo paastaaes. Men jeg paastaar det motsatte, og de som skulde ha forutsætningen her til at ha den rigtigste opfatning av hvordan situationen vil bli likeoverfor officerstilgangen til disse brigader, nemlig officererne landet rundt, - om disse, som vel selv bedst maa ha indtrykket av hvordan de vil føle sig likeoverfor disse "sämre" brigader, tør jeg si, at omtrent hver eneste officer i landet er enig i de synspunkter, at disse brigader, saaledes som komiteen har foreslaat dem, vil bli betragtet som saadanne "sämre" brigader som man helst ikke vil staa ved. Ja, "de blir likesaa fine og likesaa flot utstyrt som de andre", siger komiteen, "men bare at de blir litt mindre med hensyn til avdelingernes antal". Men et indflydelsesrikt hold inden militærkomiteen, hvortil ogsaa det medlem der nylig uttalte dette, hører, foreslaar jo at brigadecheferne i vestlandsbrigaderne skal være oberster. De skal være oberster, de brigadechefer, mens de her paa Østlandet skal være generaler. Er ikke ogsaa det et litet fingerpek om, at man vil at de skal være litt "sämre", og at man vil ha samlet her i Kristiania alt som har rang og titel og indflydelse? Det er ikke saa farlig med dem derborte. Man vil ha lagt mest mulig av landets omraade under direkte administration her fra Kristiania. Dette forslag fra militærkomiteen er det stiveste i retning av centralisation paa militærvæsenets omraade, som

har været foreslaaet her i landet. Der har været talt om svenskernes opmarsj mot os, og der var for nogen dage siden sat endel merker paa det store kart, for at vise utlastningspladsene. Saavidt jeg vet, disponerer svenskerne ved en krigs begyndelse 36 bataljoner ved grænsen her mot Østlandet. Jeg tror det forholder sig rigtig. Jeg tror da det kunde være noksaa bra, om ogsaa vi forsøkte at stille saa mange bataljoner som mulig imot dem. Hvis vi helt ut gik til kommanderende generals forslag med de 45 bataljoner, vilde vi ogsaa, naar vi fik alle Kristiansands- og Bergens-bataljonerne med, kunne stille 36 bataljoner imot. Efter mit forslag vil vi, naar vi faar alle avdelinger med, kunne stille 34; men til at begynde med vil vi efter mit forslag kunne stille flere bataljoner end efter militærkomiteens. Jeg har sagt at jeg efter mit forslag kan stille 2 bataljoner mere her paa Østlandet; det er naar vi kun medtar 1ste opbud. Tar vi 2det opbud med, stiller jeg 3 bataljoner mere til forsvar for Østlandet end militærkomiteen gjør. Det vil si, ikke fuldt 3; den overvegt av 2det opbud som jeg faar, blir ikke til en fuld 6-kompaniers bataljon, som militærkomiteen har opsat, men til en 4-kompaniers bataljon, fordi jeg fra den hele bataljon mere, som jeg stiller, maa trække 2det opbud av jægerbataljonen - 2 kompanier - som mit forslag sløifer. Telemarksregimentets 2det opbud vil, som jeg tidligere har sagt, efter mit forslag kunne gaa direkte ned til Tønsbergavsnittet, hvor vi maa ha en bataljon. Den bataljon maa ellers tages fra østlandsbrigaderne, som altsaa da vil faa 1 bataljon mindre av sit 2det opbud til at disponere ved grænsen, ved Oscarsborg og i Smaalenene. Mit forslag styrker altsaa i virkeligheten Østlandets forsvar med næsten 3 bataljoner, næsten et helt regiment, sammenlignet med militærkomiteens. Det er med styrke blit fremholdt av flere av militærkomiteens medlemmer, at det gjælder allerede ved den første opsætning at kunne møte med den størst mulige styrke her paa Østlandet, og det ræsonnement maa efter mit skjøn føre til vedtagelsen av mit forslag og av intet andet. Det er ogsaa fremholdt, at det gjælder at samle sammen de avdelinger som mobiliserer hurtigst, og ikke belemre dem med folk fra distrikter som mobiliserer langsommere; det er spesielt sterkt fremholdt av hr. Aavatsmark. Naar man belemrer den tæt bebyggede og hurtig mobiliserbare landsdel omkring Kristianiafjorden, med Telemarksregimentene, gjør man jo netop den feil som hr. Aavatsmark talte saa sterkt imot; ti her kan man mobilisere paa 4 dage; tar man de distrikter med, blir det 6. Altsaa, i styrke og mobiliseringshurtighet mener jeg at mit forslag byr betydelige fordele fremfor militærkomiteens, og jeg har, som sagt, alle militære autoriteter utenfor militærkomiteen med mig i det, saa det vover jeg at paastaa, til trods for baade hr. Bratlie, hr. Aavatsmark og hr. Konow.

Svendsbøe: Jeg har bedt om ordet for at fortsætte der hvor jeg sluttet igaar. Jeg henstillet da til mine kolleger i militærkomiteen, om de ikke skulde finde foranledning til en noget ændret distriktsinddeling, hvad brigaderne angaar. Jeg har ikke faat noget imøtekommende svar paa min henstilling, tvertimot, de specielt militært sagkyndige som har hat ordet, har helst uttalt sig derimot. Det foranlediger mig til at antyde et forslag som kan gi uttryk for min principielle opfatning. Jeg vil med det samme ha sagt, at jeg selvfølgelig er enig i militærkomiteens detaljordning og opsætning, i tverdelingen og alt hvad dermed staar i forbindelse. Den ændring jeg vil tillate mig at foreslaa, griper ikke forstyrrende ind i indstillingen paa nogensomhelst maate, men den opfylder et berettiget krav fra distrikternes side. Jeg faar begynde vestenfra. Mit forslag lyder altsaa saa: "1ste, 2den og 4de brigade organiseres hver med 8 bataljoner. Jægerkorpset indgaar i 1ste brigade." Dermed vil jeg opnaa at Søndhordlands bataljon indgaar i Bergenske brigade, som da blir sammensat med 8 bataljoner. Naar man kaster et blik paa kartet, ser man at inddelingen efter militærkomiteens indstilling er saadan at Kristiansands brigade gaar like til Bjørnefjorden, like ind paa Bergens by. Jeg antydet igaar Buknefjord som den sydlige grænse. Det var sagt saadan i sin almindelighet, men jeg møtte da straks motstand fra Stavangerhold, idet det blev sagt at man da vilde ta fra Stavanger. Nei, naar man følger militærkomiteens grænseinddeling, saa falder dens grænser omtrent sammen med amtsgrænserne, paa 2 distrikter nær, og skulde det være saa haarfint, kunde man gjerne ha trukket grænserne akkurat efter amtsgrænsen ogsaa der. Det gjælder bare 2 tinglag; men jeg tror de ligger saaledes til paa halvøen, at det passer bedre at de er sammen med Søndhordland. Derved vil de berettigede distriktshensyn fra de bergenske distrikter bli hørt. Jeg vil med det samme tilføie, at selv om mit forslag, der indebærer denne forandring i sig, idag skulde bli nedvotert, saa vil jeg henstille paa det indstændigste til forsvarsdepartementet i første række, og dernæst armékommandoen - forsaavidt den har noget at si, hvad jeg forutsætter - at de ikke glemmer det spørsmåal. Det kan ske let og naarsomhelst, uten nogen forrykning, at ta Søndhordlands bataljon og indordne den under Bergenske brigade; da har den brigade sine 8 bataljoner, den har ikke mere end hvad den for tiden har, og som naturlig hører til distriktet. Jeg sa ogsaa igaar, at enhver vil skjønne, at naar de stridskræfter som kommer fra det distrikt, skal kaldes nogensteds hen, saa maa det være til Bergen og ad Vossebanen eller Bergensbanen, dertil maa de være henvist. At komme sydover og sjøveien, vil, med de kommunikationer som vi har, og endnu i lang tid vil ha, omtrent være umulig, i rimelig tid og paa sikker maate. Altsaa, militære hensyn, praktiske hensyn og distriktshensyn tilsiger at Søndhordlands bataljon tilhører Bergenske brigade. Mens jeg opholder mig ved

Søndhordlands bataljon, vil jeg imøtegaa en uttalelse fra hr. Mowinckel, ihvorvel jeg i mangt og meget av hvad han sa, er enig med ham, som jeg siden vil komme tilbake til; men siden jeg har dette specielle distrikt under behandling, vil jeg, i anledning av hans uttalelse om at der var antydnet en ekserserplads som hadde vakt nogen forbauselse, uttale at det bør ikke være saa. Jeg tror, at hvis hr. Mowinckel hadde været lokalkjendt der, saa hadde han ikke sagt at den plads var for liten. Jeg tror nok at den i sin tid ansaaes for at være vel knap. Søremsmoen kan utvides paa samme plataa til at bli 2-3 ganger saa stor, og stedet derborte hører til de fortrinligste ekserserpladse som landet kan by; der er gode marsjveier, og andre hensyn taler ogsaa for den, saa for den saks skyld kan der gjerne lægges et regiment der, saa hvis der senere blir forhandlet om det, vil jeg med det samme si at pladsen byr paa saa mange og saa store fordele, at jeg er viss paa, at naar de militære sagkyndige vil ta den i øiesyn og forhandle med vedkommende, saa vil der opnaaes enighet, og det paa saa gode betingelser som neppe noget andet sted. Bergenske brigade faar finde sig i at ha 3 bataljoner og ikke 9; det er hvad den for tiden har. Skulde den utskrevne styrke øke, og forholdene, militært set, tilsi det, saa kan bataljonernes antal senere økes. Jeg kan tænke mig at Bergens by, dens nærmeste omegn og Voss, er distrikter hvor folketallet vil økes, og da vil det være en let sak at faa en bataljon til, saa det blir 9, men det faar da tiden vise. Altsaa, distriktshensynene set baade fra de stavangerske og de bergenske distrikters side er saadanne, at der hvor den civile inndeling og den civile administration helt ut er bergensk, vil ogsaa de militære staa sig paa at la det bli den militære inndeling, og den trækker nordover til Bergen for Søndhordlands vedkommende, likesom de stavangerske distrikter trækker sydover, og da er militærkomiteens grænselinje den som er den rette, saa jeg maa ikke forstaaes derhen at jeg i dette punkt avviger fra militærkomiteens indstilling. Jeg siger kun: læg den bataljon til Bergenske brigade. Men sker dette, saa gjentar jeg hvad jeg sa igaar, at da faar Kristiansandske brigade kun 6 bataljoner, men Kristiansandske brigade maa ogsaa tilgodesees ved at beholde hvad den har, og det er de to telemarksbataljoner, Hitterdal og Bratsberg. Det gjælder for Søndhordland, som det gjælder for disse telemarksbataljoner, det er nu engang saa at de er og lever paa det samme sted, hvad man nu end kalder dem. Søndhordlands distrikt har maattet finde sig i, snart i 30 aar at kaldes den Kristiansandske bataljon. Det er en urimelighet, som alle har undret sig over og ikke kunnet forstaa, men det skedde ad kommandovei i sin tid, og man har fundet sig deri. Det er altsaa en meningsløshet som vi nu blir fri for. Kristiansands navn nordenfor Stavanger maa være misvisende for fremmede folk, som vil studere litt av vor geografi. Distriktshensyn vil jeg med hr. Mowinckel si maa ikke oversees. Hr. Mowinckel gik

videre, og talte om den aand og den motstand som oparbejdedes ved ikke at høre efter distriktskravene, og jeg mener med ham at det har sin store betydning, vi faar finde os i at ta dem med i beregningen.

Telemarksbataljonerne ekserserer paa den samme plads, de kan - jeg vil bruke hr. Grivis uttalelse igaar - vende sine øine mot øst med like stor opmerksomhet, enten deres brigadechef bor i Kristiania eller i Kristiansand, deri er der ingen forskjjel. Øvelserne er de samme, forpleiningen er den samme, Telemarken er det samme, saa det er bare en viss skematisk opstilling som man lægger saa uhyre stor bredt paa. Militærkomiteens indstilling - det faar vi haabe - kan gaa igjennem med den samme honnør som den burde, efter de mænds arbeide som er lagt paa den, - den største del da, gaar like godt igjennem, selv om militærkomiteen kunde gi efter paa disse par punkter. Saa var det forsvarshensyn og sandsynligheden for angrep østfra. Ja, det kan nok saa være, naar man bygger en hærorganisation, saa maa man fornuftigvis se paa landsiden, hvor motstanderne tænkes at komme fra; men jeg er villig til at tro at man har snakket og skrevet saa meget om angrep fra den kant, at man er hildet i at alt andet er en umulighet omtrent. Der kommer ikke noget angrep fra nogen anden kant. Man synes at være kommet til det punkt, at man tror ikke paa andre muligheter. Men vor historie viser dog at andet har været mulig, kanske man vilde gjøre ret i ogsaa at tænke paa andre muligheter. Av hvad jeg har set og forstaat, med mine evner, er Kristiansand et ømtaalig punkt, naar der kan tænkes at opstaa saadanne konflikter som hr. Konow har fremtrukket eksempler paa i dag. Netop under saadanne konfliktspørsmal kan der komme tider hvor et svakt Kristiansand kunde bli av saadan avgjørende betydning, at det hele land kunde faa føle det. Der synes da at være ikke liten betryggelse i at vite at Kristiansands brigade staar med hensyn til bataljonsantal i likhet med de andre brigader - saa nogenlunde i likhet med de andre brigader, og det gjør den ved, som det var uttalt av en tidligere taler, at Telemarkens bataljon henhører til Kristiansandske brigade. Saa kan de trække i traaden og ha alt i sin magt, man kunde ta dem straks dertil, om det maatte være paakrævet. Kommunikationerne er daarligere der endnu; men om det var paakrævet, kunde det ske, - paa samme tid som de er let bevægelige til den anden kant. De ligger saadan til observation til begge sider, at de med lethed kan gjøre tjeneste hvor det er paakrævet. Saadan forstaar jeg det altsaa. Jeg nævner Kristiansand som et eventuelt svakt punkt, som man ikke alene i virkeligheten, i realiteten, men ogsaa i vedkommende befolknings forstaaelse, maatte gjøre saa sterkt som mulig. Det har jo ogsaa sin betydning. Og det samme, eller noget lignende, vil jeg si om Bergen og de bergenshusiske distrikter, med den betydning som det nu siges Bergensbanen har faat for landets forsyning. Den skulde da ikke være saa ubetydelig, tvertimot. Jeg har set

marinekyndige mænd uttale, i papirer som vistnok er hemmelige, men som jeg faar lov til at nævne her, at efterat Bergensbanen er kommet, vil det maritime forsvar paa en maate kunne forlægges - jeg vil si hvad jeg vel kan ha lov til at si - at man kan lægge en større styrke derav til Kristiansand, og fra Kristiansand kan en flaaateavdeling paa 12 timer være ved Korsfjorden, og paa 8 timer ved Færder. Den skulde ligge saadan til at man kunde underrette ved traadløs telegrafi, og den kunde da dirigeres derhen hvor det er mest paakrævet. Noget saadant har jeg set antydnet, og jeg gaar ut fra, at jeg har lov til at si at jeg har set noget saadant. Dette nævner jeg, som altsaa fremskutte maritimt sagkyndige mænd tænker sig en mulighed av, - at der kan ske angrep ogsaa paa den kant. Jeg lægger Bret paa dette her, for i diskussionen i sin store almindelighet, i uttalelserne i den forelagte proposition og i militærkomiteens indstilling, gaar det som den røde traad at angrepet er østenfra, kun derfra, og derfor tør det være betimelig at henvise vedkommende arméstyreelse og departementet ogsaa til andre muligheter, til andre - kan jeg si - frygtelige muligheter. Nu, vi har ogsaa historie at se tilbake til. Kanske historiens altid værende bølgegang kommer tilbake. Hvis jeg ikke har læst feil, var der for omtrent 100 aar siden, under de europæiske forviklingers tider, tale om en forbindelse med en stormagt, og angaaende det har jeg læst at der skulde være tale om at landsætte en større troppestyrke i Bergen. Det tænkte man dengang, dengang Bergen var av endnu mindre betydning end den nu er. Da var der ingen bane som førte over til de øvrige landsdele; men nu er der det. Kunde man ikke tænke sig at en fiende kunde narre os, naar alle vore forsvarskræfter er drat mot østgrænsen? Jeg siger det ikke for at der er for meget ved østgrænsen, - jeg reserverer mig derimot. Men idet man bare stirrer derhen, maa man ikke glemme hvad der ogsaa kan møte os fra en anden kant. Sæt at der er en stormagt, som vi av en eller anden grund ikke magter at holde os nøitrale med, sæt at forviklinger fører os derhen at vi, for at være venner med én, er blit fiender med en anden, som endog kunde finde paa at gjøre chock ved Bergen. Og det vet vi desværre, at vor flaaate er meget svak. Det kunde være, at en magt som hadde adskillige skipe at disponere over, og som kunde gjøre et kraftig angrep, kom mot Kristiansand eller Bergen, - jeg taler nu om Bergen. En fiende kan ved Kors- og Bjørnefjorden samt Sørfjorden landsætte saapas betydelig styrke at de kunde ødelægge vor jernbanelinje. Jeg ber bare at det ikke blir glemt. Lægges Søndhordlandske bataljon til Bergen, kan den, foruten de derstaaende stridskræfter, hjelpe til betydelig. Saa er der den moralske betydning av troen og tilliden som befolkningen og selve befalet har, idet de vet vi har den og den styrke, og den veier ogsaa meget. Naar vi desværre staar saa at vor flaaate er saa svak, skal den saa deles, saa hvo vet hvad bistand vi kan faa av den? Især naar de maritime autoriteter for en større del, i

likhet med armeen vil koncentrere alt om dette ene østlige punkt. Jeg ber vedkommende forsvarsminister ikke at glemme de to andre hovedsteder, Bergen og Kristiansand. Trondhjem har ikke været oppe i diskussionen - der er likesom derom større enighet. Og naar der er tale om længere nordpaa, Narvik, saa er jeg av samme mening, og jeg vil ogsaa gi hr. Konow min fulde tilslutning. Hr. Konow nævnte et andet farlig punkt, som ikke laa langt fra Kristiania. Deri hadde vistnok hr. Konow ret, og jeg vil ogsaa faa lov til at si her, at der er et par punkter, hvor jeg tror Stortinget ikke handler rigtig ved at gaa sin vei uten at faa bestemt at noget dersteds i forsvarsøiemed maa gjøres, saaledes at planerne ikke bare blir liggende der indpakket i papir og ikke blir brukt, av mangel paa tid. Militærkomiteen har ogsaa delvis av mangel paa tid, maattet la en hel del ligge: vi gaar fra det, ihvorvel vi har set paa det saa længe at vi pligter omtrent at vite hvorledes det staar; desuten skulde vi ha forutsætningerne for lettere end vore eftermænd at kunne gjøre noget i disse tilfælde med nogen virkning. Jeg vil ikke ha sagt at opmerksomheten skal være mindre henvendt her mot øst; men paa samme tid maa man ogsaa skjele til andre kanter. Jeg mener derfor, at ved at følge de tanker som repræsentanterne fra syd- og vestlandet har gjort sig til talsmænd for, vil Stortinget handle rigtig. Forstaaelse, tro og tillid til forsvaret vil vinde. Naar det var sagt om Telemarkens bataljon - jeg tror det kom fra et av militærkomiteens medlemmer - at den skulde staa der og vente indtil de andre kom, saa vil jeg si, uagtet jeg har liten strategisk-militær forstaaelse, at det at la en færdig avdeling bli staaende og vente med "ved foten gevær" i tilfælde, det er der ingen mening i. Jeg tror at Telemarkens bataljoner, naar de staar fiks og færdig, vil faa ordre gjennem sin chef og bli detachert til en eller anden avdeling, og de vil da gjøre den samme nytte, enten de hører til 1ste eller 2den brigade. Der er nogen ord som er faldt her, som jeg har hørt mig næsten træt paa, og det er ikke underlig. Naar man skal betegne de forskjellige brigader, saa maa man ofte gjøre det noksaa kort. Saa er der i flere dokumenter, og ogsaa mundtlig har jeg hat anledning til at høre det saa mangen gang, brukt det uttrykk om disse brigader, at de er de "svakere", de "mindre", i motsætning til de sterkere. Dette er sagt saa mange ganger og paa en saadan maate, at det maa gaa ind i alle og enhvers bevissthet som staar i disse brigader, saa han selv tilslut maa tro at han i virkeligheten ogsaa er "liten" og "svak". Det er underlig at nævne det, men man mangler vel et uttrykk i sproget som kan træ isteden. Jeg mener det har sin betydning, og det er ogsaa kommet sterkt tilorde fra den første gang propositionen blev fremsat, og til idag; men det vil man ogsaa komme forbi, hvis man vil la disse 3 brigader, ved den opsætning man nu gaar til, bli like, og det kan man efter det som jeg har tillatt mig at foreslaa som tillæg til militærkomiteens indstilling, uten paa nogensomhelst

maate at fravige hverken fra tverdelingen eller fra distriktsdelingen forresten, men ellers følger de grænser den har. Nu er der en mulighed for at det kan rokkes ved, at den samme regimentschef, naar han slaar regimenterne sammen, kunde eksersere paa Heistadmoen, og Numedal ogsaa, gaar jeg ut fra; de to bataljoner hører Kristiansand til. Hvad skulde der være i veien for det? Naar regimenter øves, øves de omtrent som bataljoner, en paa det ene sted og to paa det andet sted, eller omvendt, der er vist ingenting i veien for det. Øvelserne kan foregaa like fyldig og like fuldkomment. - Der er særlig i agitationen mot militærkomiteens indstilling brukt det uttrykk at vi gaar over til en svakhetstilstand. Om denne svakhetstilstand i overgangstiden er bare ord eller luft, vet ikke jeg. Jeg har strævet med min forstaaelse at komme til et slags forstaaelse av hvori denne svakhetstilstand bestaar, men jeg har til dette øieblik ikke kunnet finde det ut. Jeg vil med hr. Konow si, at svakhetstilstanden har vi den dag idag ved at ha disse store omfattende distrikter, - det er svakhetstilstand. Men det er en styrkelse, saa snart som mulig at gjøre distrikterne mindre, og lægge disse 2 opbud sammen til 1 opbud, og sætte en strek midt over distrikterne, og alt hvad der er indenfor denne ramme, det e styrkelse, og det kan jeg ikke forstaa kan behøve lang tid. Det er ikke svakhetstilstand, men det er saa snart som mulig at gjøre sig sterk. Hr. Mowinckel sa noksaa koncist, og jeg mener det var berettiget, at det var tre spørsmaal det her gjaldt. Det ene var hvorvidt der skal være 3 eller 4 bataljoner i regimentet. Jeg er enig med komiteen i 3-bataljons regimentet. Jeg tror vi ikke kan komme lettere og bedre fra det nu, end ved at ta militærkomiteens indstilling med det tillæg som jeg har tillatt mig at gi. Derved faar man de 3 brigader like og de 2 like; man rører ikke ved Trondhjemske og Oplandske brigade. Men man kan gjøre et litet grænseskjæl ved de 3, og 1ste brigade faar sine 8 bataljoner. Naar vi tar de 2 fra Telemarken og lar dem administreres under Kristiansand, og istedenfor dem tar jægerkorpset til 1ste brigade, saa har ogsaa den sine 8. Man kan foreløbig ialfald la jægerkorpsbataljonen indgaa i 1ste brigade. Hr. Høstmarks forslag byr altsaa paa økede utgifter, saavidt jeg kan forstaa det. Der er talt om 2 regimenter à 2 bataljoner. Er det meningen at der skal være regimentsstaber ogsaa for de 2? - Hr. Høstmark siger det ikke er meningen. Ja, saa er der paa det punkt ingen forskjæl, og jeg skulde anse det heldigere at hr. Høstmark og jeg var enige, dersom bataljonerne for de brigader hadde været de samme. Men nu kommer hr. Høstmark og byr 1 bataljon til, og det medfører adskillig økede utgifter. Og jeg vil med militærkomiteens formand si, at al den tid - og det er vel desværre længe fremover - vi trækkes med saa mange og store nyopsætninger i Tromsø stift, som man mener skal bli den 6te brigade, saa faar vi være noget varsomme sydpaa. Naar der tales om sprængning, at avdelingene blir mere end 800 mand o.s.v., saa vil jeg

minde om, at der i militærkomiteen længe var sterk stemning for at man skulde sætte bataljonens styrke til 1000 mand, saa om man forøker den, efterhaanden som befolkningen stiger, ja med 50 mand, saa vil det vare længe før man naar 1000. Det er mulig at 1000 mand blir for uhaandterlig. Jeg mener altsaa, at like brigader kan man opnaa paa letteste og bedste maate ved nu for øieblikket at ta dette saa enkelt som mulig, følge militærkomiteens grænser og detaljordning og alt saadant. Jeg har ikke fraveget det paa anden maate end at jeg er kommet med ærbødigst forestilling om at la Bergensdistrikterne beholde hvad de har, og ønsker at ha, og likedan Kristiansand. Da vil der bli det bedste samarbeide, og derved gavner man armeen bedst, og forsvaret og det hele. Saa har jeg sagt, at mens man vender blikket mot østgrænsen, maa man dog ikke se bort fra farerne paa de andre kanter. Vi kunde ellers bli frygtelig narret siden. Tverinddelingen er forsvart av andre, derfor skal jeg ikke komme med mere om den. Hr. Mowinckel nævnte, at det var mulig, at oppositionen mot at de vestlandske brigader blev sat saa faatallige, og likesom skulde faa mindre opgaver at løse, kom fra officerer og underofficerer. Deri er jeg enig. Det er ikke urimelig, at det kommer fra de tjenestemænd som pligter at lægge en stor del av sin arbeidsinteresse paa forsvaret. Det er ikke underlig; det maa være forstaaelig. Men ved siden av dem er det ogsaa interesserne fra de vernepligtiges side. Det er ikke heldig at de trækkes for langt bort fra distrikterne til ekserserpladsene. Det er ogsaa dyrere for det offentlige, og det er dyrere for mandskaperne selv, for man faar heller ikke glemme det arbeide som gaar tapt ved at de maa forlate sine hjemsteder og ha mange reisedage. Det har militærkomiteen gjennom sin indstilling stræbt efter at rette paa, og jeg tør si, at den som saglig vil gjennomse komiteens indstilling, der vil finde at ekserserpladsene er ordnet saa billig og hensigtsmæssig, med hensyn til kommunikationer og henset til forsvaret, som det er paa nogen maate mulig. Jeg mener altsaa, at netop nu kan vi ikke faa alle brigader saa aldeles like, men saa nogenlunde; vi kan utjevne forskjellen ved den antydning som jeg har tillatt mig at lægge frem paa præsidentens bord. Hr. Mowinckel læste op en skrivelse fra en officer, hvori han siger at det muligens vil ha indflydelse paa officerernes kvalitet. Ja, mon det ikke er saadan, som vi allerede før har set, at interessen for at være i og ved Kristiania kanskje er blit saa sterk hos saa mange, baade den ene og den anden, at landet utover ikke tilgodesees eller skjøttes saaledes som det var ønskelig, og som det burde være? Hr. Aavatsmark tar ofte ordet for decentralisation; men jeg er enig med hr. Høstmark i at hans antydning igaar gik i retning av centralisation, sammendragning i og om Kristiania. Hr. Høstmarks forslag har den fordel at det lar de vestlandske brigader bli like sterke som de andre. Derved viser man flere befalingsmænd

bort fra Kristiania, idet man siger: vær saa god, ta ophold i Kristiansand, i Bergen o.s.v. Det er decentralisation; deri er jeg og hr. Høstmark enige, at det opnaaes ved vort forslag bedre end ved at la de brigader bli svakere end de allerede er. Vi kræver ikke nogen øket styrke, men vi kræver bare status quo, hvad styrken angaar.

Naar hr. Mowinckel nævnte, at de ogsaa burde ha alle vaabenarter tildelt, kavaleri, artilleri, vil jeg si, at det har militærkomiteen ordnet saa godt som mulig. Vi hadde en anden ordning forrige aar, som kunde være likesaa rationel; men ved et kompromis forlot vi den. Om dette er komiteen og forsvarsdepartementet enige, paa det punkt er der enighet, saa hvis det kræves at bergenske avdelinger skal komme til Østlandet, skal de ha sine specialvaaben; men paa Vestlandet kan man ikke utskrive saadanne for tiden. Artilleri har vi, fæstningsartilleri og bjergartilleri, men ikke kavaleri for tiden, og distrikterne egner sig vel neppe heller derfor.

Det er ofte saa at der i saadanne tilfælde kunde være mere at si; men jeg vil ikke opholde tiden, jeg vil la en anden komme til, saa vi snart kan komme til votering. Jeg vil slutte med paa det indstændigste at henstille til Stortinget at tænke saa saglig og rolig paa disse forslag som mulig, og ogsaa paa denne lille tilføielse jeg har gjort der. Det er ikke noget angrep paa militærkomiteens indstilling paa nogen maate; det vilde ha været urigtig av mig. Det er et tillæg, som jeg tror tilfredsstillende berettigede krav fra distrikterne, uten paa nogensomhelst maate at svække eller skade forsvaret.

O. Sand: Jeg hadde ikke tænkt at forlange ordet under behandlingen av det foreliggende avsnit. Men militærkomiteens formand fremkom, da han sidst hadde ordet, med en uttalelse angaaende spørsmålet: regimentsadministration kontra bataljonsadministration, som efter mit skjøn let kunde misforstaaes derhen at dette spørsmaal skulde avgjøres i forbindelse med det foreliggende avsnitt. Dette vil imidlertid ikke være tilfældet, uten forsaavidt at en vedtagelse av 4-bataljonsregimenter rigtignok vil nødvendiggjøre indførelse av bataljonsadministration. Derimot vil en vedtagelse av 3-bataljonsregimenter ikke paa nogen maate være avgjørende for hvorvidt den ene eller den anden av de nævnte administrationsformer skal vælges. Det spørsmaal vil staa helt aapent, naar vi kommer til vedkommende avsnit. Jeg for min del mener at bataljonsadministration passer bedst for vore forhold, og heri har jeg medhold av de mest sagkyndige paa dette omraade, og jeg forbeholder mig, naar vi kommer til vedkommende avsnit, nærmere at begrunde dette. Jeg finder det ikke rimelig at opta nogen stor debat om det her.

Præsidenten: Den reglementsmaessige tid er straks forløpet. Der er indtegnet 7 talere. Præsidenten vil

Møte for lukkede dører, Stortinget 4. august 1909

allerede nu uttale ønsket om at denne sak kunde bringes til ende i eftermiddagsmøtet, og der kan da, efter nærmere konference med militærkomiteen og hr. statsraaden bli spørsmåal om indskrænkning av taletiden. Præsidenten vil dog i et saa stort spørsmåal som dette, rette sig efter uttalelser som kommer fra sagkyndig hold. - Jeg foreslaar, at den videre behandling av saken utstaar til i eftermiddag kl. 5 1/2, ogsaa i møte for lukkede døre, og med adgang for de samme som har hat adgang til dette møte.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 14.00.
